POMPONII GAVRICI NEAPOLITANI DE SCVLPTVRA.

Vbi agitur

De Symetriis.
De Lineamentis.
De Physiognomonia.
De Perspectiua.
De Chimica.
De Ectyposi.
De Celatura, eiusq; speciebus.
Præterea de cæteris speciebus Statuariæ
De Plastice.
De Proplastice.
De Paradigmatice.
De Tomice.
De Colaptice.
De Claris Sculptoribus.
Ac plerisq; aliis rebus scitu dignissimis.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

.M.ANTONIVS PLACIDVS LAV RENTIO STROZAE FLO RENTINO S. S.

q VVM ad nostras manus peruenisset, Hic Pōponii Gaurici de Sculptura non iam libellus, Sed qualem Domitius Piso oportere esse aiebat, thesaurus, quod & ipse Romanae urbis Instaurator Bernardus oricellarius socer tuus iudicauit, Existimaui non paruam apud omneis homines aliquando me gratiam promeriturum, Si per me comunis omnibus in publico locaretur, Atq; ea diligentia ut ne littera quidē aliter reponeretur, q̄ eius ipsius manu mihi scripta constaret, Verum enim uero quum ille de me peculiarem sibi patronum aliquem exposceret, Cuius tutela in uulgū illesus prodiret, Patronum ego ei te dedi. Scilicet quem maxime is optare uidebatur, Vti Regia Domo caeteros in toto terrarum orbe mortales Antecellentem. Ita & caeteros in hac tua florentissima urbe iuuenes & morū & ingenii nobilitate praestantem. Nam quid rogo potuit fieri conuenientius? q̄ Elegantissimus libellus iuueni dicaretur Elegantissimo. q̄ noua ars ipsis addita Liberalibus octaua, Nouam adiret domum, & que quasi octauum haberetur in mundo miraculum. decoratam Statuis, decoratā et Picturis. Tu igitur munus hoc nostrū patrocinio tuo cōplectere, Et quod te facturum scio, Ne de tuis, ne de Philippi fratris tui optimarū litterarū studiosissimi, manibus unq̄ temere cadat, Nā praeter q̄ quod hec saepius legendo latinā linguā, quod ego in me expertus sū, efficietis exornatiorem, Et uestrā pulcritudinē relegetis, Et uehementius multo uestri Palatii ornamēta diligetis .V.

POMPONII GAVRICI NEAPOLITANI DE SCVLPTVRA.

AD DIVVM HERCVLEM FERRARIAE PRINCIPEM.

q

VVM sæpe mecum Princeps Inuictis. Peregregias laudes tuas animo considerarem, Atque ad clariss. Rerum tuarum splendorem, Nominis quoq; rationē accomodatam esse intelligerē, Et Platonis nostri Cratylum deamaui. Et te unum ex omnibus cognoui, quem uere nostris tēporibus Heroa uocare possimus, et in quē diuinos cōferre honores unà certatim omnes debeamus. Etenim si cum comparatione causam expēderimus, multo id quidem rationabilius nos, quàm ueteres olim fecisse diiudicabimur, Nam quis erit usq; adéo rerum omniū imprudens ac stolidus qui fateri audeat, Non hūc Herculem Hercule tanto maiorem, quanto Animā corpore excellentiorē, Nisi forte Vipereos angueis elidere, Feras quas ipsi nos interdū uenatu persequimur, Apros, Ceruos, Leones uincere. Equos edomare, obscœnis subinde libidinibus emancipari, Tantum nō quinquaginta, ut festiue græcus ait, mulierculis admisceri, ac postremo etiā

in furorem adigi, Præstabilius cuiquam uideri pote
rit, Quàm ciuitates constituere, Vrbes amplificare, Popu
los regere, Virtutes complexari, Libidinem, Iracundiam
Superbiā, Auaritiam, frenare, ac nullis omnino deniq;
uiciis obnoxiū esse, Hoc erat Herculem agere, Hoc erat
Ioue nasci, & iam tandem cœlum mereri. QVOCIR
CA factum est diue ac sancte Hercules, ut non mino
ri ego te ueneratione semper habuerim, q̄ prisci illi Iouis
filium, Quod ipsum tibi significare Quum uoluissem,
Nihil mihi quidem uenire in mentem potuit. quod digni
us putarem ut ad te mitteretur, q̄ hic de Sculptura libel
lus, Tū quod nulli ante hoc tempus inuenti sunt, quei
de ea re perscribere potuerint, Tum etiam, quod nihil
ea arte uisum nobilius atq; ad hanc immortalitatem tuā
accōmodatius, Cogitabā igitur Perpetua dictione Sculp
toriam tibi omnem artem explicare, Sed quominus id ita
fecerim, Casus quidem ipse impedimento fuit, Nam
quum superioribus diebus, proxima æstate Patauii es
sē, diuertissetq; apud me RAPHAEL REGIVS græce
& latine Rhetor exercitatiss. Post multorū salutationes,
ubi in uarios, quod fieri inter familiares assolet, sermo
nes exiuimus, Libuit Ciceronianū illud declamandi ge
nus multis iam sæculis intermissum paulisper retracta
re, Certis quibusdam horis, quibus ille ab negotiis, Ego
à Philosophiæ studiis uacare soliti eramus, Quodam
uero die quū in ἀγαλματουργίῳ id enī domesticæ
officinæ nomen, me conuenisset, Ibiq; nescio quas expres
sas ære ac marmore effigies contēplatus esset, De Sculp
tura mox loqui occepimus. Qui sermo quoniam uarius
ac multiplex fuit, Speraui operæpretium fore, si à me

tibi recenseretur, ILLE igitur, nihil te inquit uno miri us. Ast ego putabam tantummodo litteris operam dare, nunc minimum uideo tempus id est, quod studiis impertitur, Equidem si quid erit alibi impendendum, laudo heic potius consumas, nimirum ars est, & inter caeteras nobilis & libero mihi ut uidetur homine digna, EGO uero, tum inq̄, usq; adeo nobilissimam dignissimamq; Regi semper hanc artem extimaui, Vt ne ab liberalibus ipsis disciplinis separari posse crediderim, QVID? Et ἔ Inquit ILLE, ὄρθον σοφὸς An non satis uisae tibi sũt Sorores septē, nisi et octauam adoptaueris. Non ita, tum EGO inquam, Verum si, Postquam in hunc sermonem deuenimus, quanta sit huius dignitas artis, considerare paululũ libuerit, Ingentissima certe uel ex hoc ipso parebit, quod apud omneis omnium gentium ac saeculorum populos, tanti semper habita fuerit, ut nihilo plus maiore apud eos admiratione, Quei uis optimi Scriptores fuisse inueniantur, q̄ optimi Sculptores, Nam quid rogo Praxitelia illa quam Gnydiis fecit Venere decantatius? Quid Phidiaca illa quā Athenis in Arce locauit Minerua, & Olympio Ioue dignatius? Quid Lyndiis, Sicyoniisq; colossis, Apellaeisq; tabulis, in toto iam terrarum orbe, ut nunc loquuntur, famigeratius? Illi quidē agunt uerbis, At uero hi rebus, Illi narrant, Hi uero exprimunt explicant, Illi fastidiosissimos aurium sensus non semper trahunt, At uero hi & oculis satisfaciunt, ac tanquam pulcherrimo spectaculo captos omneis homines tenent, Equidem ipse sic existimo tanta inter se se et similitudine & propinquitate coniunctos, ut sciūgi se nullo modo patiantur, Et quid nos praeterea separabimus eos

ſcilicet quei nec ipſo nomine diſcerni poſſūt? Redeāt age paululū priſca Demoſthenis ſæcula, quō ille γραφέας diceret, quos? Scriptores ne? an pictores potius Sculptorés ue Intelligemus? Quom rurſus ἀγαθαρχȣ γραφὴν Nūqd? Agatharchi ſcripturam potius, q̄ Picturam Agatharchi? γράφειν quidem uerbum, commune hiſce omnibus eſſe & antiquiſſima Aegyptiorum ratio docet, Pingere ac ſculpere eos oportebat, Quom quid uel ſignificare, uel monimentis demandare uolebant, Et apud nos Poeta ipſe noſter comprobat, qui Dædali Celaturam p̄legiſſe Aeneam facit, Alii aliter, Ego uero ita ſentio, eam eſſe adiectam utreiſq; neceſſitudinem, ut uix ſine alteris alteri conſtare ſatis poſſint, Quam rem ſi paulo diligentius perſcrutari libuerit, uel imprimis ipſa nobis natura ſignificare uidetur, Que nos ſemper, Quō quidē ἐνεργιτικωτωρομ uolumus, ipellit cogitq; ad eā ipſā rē deſcribendā, Tale quid erit è troiano bello reuertentis, Hac ibat Simóis, hec eſt ſygeia tellus, Heic ſteterat Priami regia celſa ſenis, Ac rurſus apud eundem, Eloquens uir ille, Heic inquit troia eſt, muros ī litore fecit, Heic tibi ſit Simóis, hæc mea caſtra puta, Nam quorſum hæc? niſi ut intelligatur, parum rectè, humana eos ratione diſiūgi, quos natura tantopere coniunctos eſſe uoluerit, ac quodā, ut diximus, neceſſitudinis uinculo fecerit eſſe cognatos, QVIN Etiam uiros eſſe nunquam eos cenſuerim, quos Sculptoria hec Ars non oblectarit, Nam quū ex Animo & corpore conſtemus omnes, ſiqua modo ſpes eſt immortalitatis, ac nō partī uiuere, partim & emori optamus. Quid rogo ad utriuſq; memoriā conſeruandam hac arte conuenientius? Quid

& in hominum uita præstabilius, Postquam ad aliquid peragendum nati omnes sumus, q̃ & disciplinis animũ Et corpus huiuscemodi præclaris artibus exercere, Quã do toga nos, & laurea nos, iampridem deseruerunt, Equidem, sic ego uitam à puero institui meam, ut nulla, quantum in me erit, eius unquam pars sit ocio deperitura, Atq; id temporis quod uel tessellis ludendo, Vel urbem totam peruagando conteritur ab aliis adolescentibus, Decreui ad hæc ego sculpendi munera transferre, que mihi cæteris aliis artibus honestiora uidentur, & his nostris (ni fallor) studiis accommodatiora, Nam Quid rogo artem attracturo mihi aliquam, poterit honestius esse, ea illa quam & Socrates, & ipsi etiam cũ Socrate nostri Imperatores, non approbarunt modo, Verum etiam diligentissime perexercuerunt, Nec uero censenda hec REGI qua cæteræ istæ Sellulariolæ, ut sic loquar, articulæ, Sed qua potius deorumq; hominumq;, ac totius naturæ sapiẽtissima imitatrix, Quã qui non amat, Quam qui non complectitur, ut Philostrati uerbis utar, Veritatẽ nõ amat, Sapiẽtiã quantacunq; in Poetas cadere solet, omnẽ propulsat, Ipsamq; ab se reiicit symmetriã, sine qua nullum quidem dictum aut factum constare.ũ quam potest, HAEC Ego quum dixissem, Valde inquit REGIVS institutum hoc tuũ probo, tibiq; gratulor, Nimirum ad Sexcentos annos dicere Primus Sculpturã cum litteris coniunxisse, Sed Perge, Valde quidẽ istæc me tua delectant, & iam dudum artem ipsam uehemẽtius admiror, Quod si mea hoc ætas pateretur, Profecto ei me totũ dederem, longe enim inde mihi melius sperarem fore, q̃ ex Cicerone ac Quintiliano, Age igitur

Statuariā mihi amābo omnē ἀπαρχῆς ἄχρι τέλους
explica, ut quom Venetias postridie rediero, habeam
que Pyrgoteli respondere possim promptius, Heic quū
Subridere me animaduertisset REGIVS quid inquit ri
des? Rideo Inq̄ ὑποβαρβαρικὸν λόγον Vtiistis
uidetur, te Venetias pronuntiasse, Ast caue ne dum Grae
citatē in omnibus sectādā putes Parū etiā Latinus uidea
re nostris Epyrotis, Tum ILLE antiquum est inquit T.
litteram suo ipsius sono proferri, Sed perge Satis quidē
de hac re disputatū heri à nobis fuit, VIX HAEC di
xeramus, Ecce tibi pulsatae concrepuerunt fores, Nun
ciatum est uenisse NICOLAVM LEONICVM Virū
sine controuersia doctiss. Simul etiam Statuariae Iuxtáq;
nostri amantissimum, Peripateticae is Scholae magister,
Nec tamen ab Academia nostra dissentiens, Graecè Phi
losophiā eam que est de rerū natura edocebat, tanta om
nium mortalium extimatione ut cum quolibet graecorum
Philosophorū comparādus merito uideretur, POSTq̄
igitur ei repente occursū à me est, Oportune inquā Magi
ster. nam ad quo ueneris scio. Putoq; id me tibi iam p
fecisse, LEON bellissime Sed quei Sermones erant.
Quom ego aduenisse uestri? De Sculptura EGO inq̄
loquebamur LEON Pergite, nihil equidem mihi poterit
esse iocundius q̄ de hac ipsa re uos differentes audire,
REGIV. id ita hodie euenisse uehementer gaudeo,
Nam & ego in partem beneficii liberior accedam, & tu
tibi semel duos perstringes, Hoc autem qui pernegare
audeas? Nunquid EGO tum inq̄ Regi iam dudum cō
mutasti animum, & uelis forsitan Rhetoricā illa tua de
relinquere, atq; ad Sculptoriā pertransceire? ILLE aūt

Negabis igitur tu occasionem sequendam, ac siquod for te bonum acciderit, minime id captari oportere? AT uero, Si ita EGO inquam persuasum habes Mi Regi ab ali quo istorum qui exercitent uenditentque, Exquirenda tibi ar tis praecepta sunt, non à me, qui nullum unquam magi strum audierim, qui relaxare animos in ea sim solitus ac non defatigare, QVomodo igitur Inquit ILLE tantum in hac arte profectum es consecutus? nullo doctore, Quod si tute tibi met πόματος fueris, atque αὐτοδίδακτος queadmodum? id scire cupio. Ego uero tum Inquam Nihil tam arduum, tamque admirabile in humanis rebus esse existi mo, Quod hominum non possit industria confici. Illud idem Heic mihi usu uenit Leonice, quod in cunctis eueni re artibus, Scripsit Aristoteles tuus, Experientia ut adiutus ad id sola fuerim, Praeclare quidem Polus, hanc artis, in experientiam fortuiti euentus dixit esse magistram, LEON. agnosco iam uerba graeca, Scilicet Inquam meo auspicatu, meo & ductu, Ita enim in Archanis custoditur ars, ut non intimi modo ac familiares, Sed ne germani quidem fratres, intro admittantur, REG. Sic sane se res habeat, Aggredere tu eam, & qualem ipse tibi confeceris explica, neque enim te istorum esse simi lem putamus, qui sibi solis se natos existimant Inuidentque bona caeteris, EGO uero inquam lubentissime Nisi quid for tasse Leonicus, LEO istuc ipsum, QVEI Postquam consedere Ita EGO exorsus sum. ETSI HEC mihi potius à uo bis intelligenda essent, non dubitabo tamen quoniam Sic uos uelle uideo Potius quodcunque ineptitudinis obire peri culum, quam ullius ingratitudinis accusari, Equidem nihil uobis placere nunc ambigam, Liberius uobiscum agam,

agam & familiariter, NE AVtem ab nemore Pelio re petamus Satis quidem constare debet hoc omnibus, Sculptoriam artem, sicuti & cæteras uariis ac diuersis naturæ principiis originem habuisse, Nam siue casu aliquo siue sollertia coeperint homines, Creta truncis ue aut lapidibus, ex umbra similitudines imitando, naturam ipsam æmulari, disquisitione haud opus est, dum natura Artificioq; profecta ac perfecta omnia intelliguntur,

ST Atuarũ quidem usum priscis omnibus sæculis fuisse, tum græcorum, tum etiam barbarorum historiis manifestissimum, Earum autem fingendarum rationem hinc pleriq; natã arbitrantur, uti scilicet eorũ quei præclarum aliquod facinus peregissent, aut in uita quid utile adinuenissent, memoria perduraret, Cæteriq; ad eos æmulandos, eiusdem honoris quo maius dari nihil posse uidebatur, spe raperentur. Quæ causa Ciceroni fuit, ut Octauio Lepidoq; Statuas in foro decerneret, Nonnulli uero ex Mortuorum, aut eorum qui abfuturi erant desideriis ut pleraq; omnia apud Aegyptios id primũ coepisse tradiderunt, Vtcunq; Siue uirtus, Siue Amor in causa fuerit siue potius utrunq;. Certe nihil ab homine maius excogitari potuit, aduersus mortalitatẽ suam, & aduersus inuidiã deorum. Atqui quod egregiam ciuium uirtutem significare potest, Tantus Romæ Statuarum & Priuatarum & Publicarum numerus, ut non minor fictus q̃ uerus populus fuisse tradatur, Prĩcipes ipsi longo ordine suorum imagines, tanq̃ insigne nobilitatis unicum, Pompa & Atriis præferebant, Docti uero atq; eruditi non minus et ipsi, Statuis signisq; refertas bibliothecas suas esse studebant q̃ libris, Mihi pol

quidem Cicero ipse uidetur, non tam Verrē accusare, q̄ Praeclaram illam tot Egregiorum Artificum & signorū rapinam inuidere, SED NVNQVID Priusq̄ de re ipsa dicere incipiamus. Qualem uelimus esse Sculptorē. breuiter ac summatim recensebimus? LEO. ut lubet.

REG Perge igitur, ac Sculptoris tui qualem uelis imaginem nobis effinge. Tum EGO sic, Primū quidē, ut ab summo capite incipiamus, Nam Supremo humili ne quis ortus loco recte agat, modo ille traditam dignitatem tueri studeat, hic partā adipisci, minime laborarim, Omnibus eum artibus quantum fieri poterit. instructum, ac plane litterosum cuperem, Qui scilicet q̄ plurimarum rerum & fabularum & historiarum noticiam habeat,

LAVdis deinde ac gloriae studiosissimum, Nihil enim uideo quid possit Eruditio sine laudum cupiditate, Laudū ipsa cupiditas sine Eruditione, Ita alterum alterius praesidio semper innititur, LIBeralem praeterea ac minime sordidum, qualem Superioribus annis Donatellum Florentinum fuisse accepimus, Fertur enim ab iis qui eum nouerunt, Pecuniolam omnem in Cistella semper habuisse, Ita ex officinae tigno suspensam, ut quando uellet et quantum quisq; uellet accipere, atq; uti frui suo iure potuisset, Praeclarum facinus, atq; ipso Donatello dignum

PRVDEntē etiam minimeq; ineptum, Qui scilicet certam quandam in omnibus rebus rationem esse intelligat, Nā quū omnes uerbi gratia Statuae, Pedestres fiāt aut Equestres, aut Stātes, aut Sedētes, aut incūbētes, Publicis in locis, aut Priuatis, Togatorū hominū aut Laureatorū, Erit diligens in singulis adhibenda ratio, Qui ornatus quidue rem quamq; deceat, Etenim accomodanda sūt, om

nia, ad personarum, locorum, temporum, ac rei naturam, Nā quod in græcorū prouerbio est, nō omnia eodē modo omnibus, quum in eisdem plerunq; rebus diuersissima eē ratio soleat, Alia enim in C. uerbi gratia, Cæsare Imperatore, Alia in Cons. Alia in eodem ipso dictatore conuenient, Nec Herculem ipsum semper eadem decebunt, uel cum Anthæo luctantem, uel cœlum humeris substinētem, uel Deianiræ amplexus petentem uel Hylam quæritantem, Nam uelut hæc fieri eodem uno tempore non potuerunt, Ita nec semel eidem poterunt conuenire, Non tamen quin Singulæ interdum statuæ effici non possint, ita uariis insignibus distinctæ, ut pleraq; semel intelligātur, P. Scipio ante ætatem Cons. cum Imperio Carthaginem missus, Hasdrubalem prælio superauit. Carthaginem uicit De uicta Carthagine triumphauit, Pacem P. R. addidit. P. Scipionis Statuā ita effingemus, ut & Iuuenis & Cons. & Imperat. & Bellator et Victor et Triumphator, Atq; etiam Pacificator dignosci manifestissime ualeat, Cuiusmodi fuisse Domitiani Statuam, Ex Papinii silua contemplamur, Et Paridem ab illo factū, Pastorē Iudicem & Amatorem. ANTIQVARIVM quoq; qui sciat, Cur uerbi gratia Mars apud Romanos duplex, Gradiuus, & Quirinus, Alter In Campo olim extra, Alter in foro Intra urbem colebatur, Cur & Venus Apud Lacædemonios armata, Apud Archadas nigra, Apud Cyprios Barbata uirili Sceptro, muliebriq; ornatu, Cur in Aegira ponè fortunam Amalthiæ cornu præferentem Alatus amor? A cuille eiusmodi quorū omnium causas, Sculptor tenere debebit, Vt quom quæratur, qui i sibi uelit, ille in Thessalia treis oculos habens, Iup

piter, Respondeat Sic. Fertur id signū Laomedontis, fuisse, Mox & Priami regis in medio Aulæ, sub diuo sacratū. Quod & noster Maro Innuit, Aedibus in medius nudoq; sub ætheris axe Ingens Ara fuit, AD hoc ipsum quom à Græcis troia caperetur, Cum Hecuba uxore, ac natis frustra confugerat, Nam à Pyrrho interfectus illeic tamen est, Mox deinde id signum à Sthelenο Capanei Larissam tranlatum, Quod autē quisquis ille fuerit artifex, Tertium in fronte oculum fecerit, Puto ob hanc causam, ut triplicem Iouis potestatem significaret, Duobus terram & mare, Altero Coelum spectat, Itidem rogatus quid faciant in Lysimachi Regis frōte Cornua, Quid in C. Cæsaris uertice Stella, In. M. Bruti Pileolus ac duo Pugunculi. Rationē reddens dicit, Illum de Alexandri sacrificio, solutis uinculis elapsum taurum ambabus manibus comprehensum tenuisse.

IN alterius Cæde Cometē Apparuisse, In Huius autem præclaro facinore Pileatam plebem, libertatis enim signum pileus, per urbem excursitasse, Visamq; Bruti & Cassii Pugionibus libertatē restitutam fuisse, SED enim quum Equestres potissimum ponantur Statuæ, Si modo Rusticano Equitatu Equitē deformare noluerit, Nonne optimum insessorem eum esse oportebit? aut saltem Equitandi rationem ipsam tenere, Ea autem quando uix est & nostris militibus cognita duplex, Vtinam hec mihi cōtigisset, Interpretari potius q̄ edocere, Nam Sarmonis olim nihil, & siqua à Pollux tradita præcepta sunt, ad rem nostram nihil, Altera quidem qua leuites uehimur, Cuius ratio & cæteris qui Equo uehūtur cōmunis, Altera qua Scutati in prælium ducimur, In illa assidētis spēs

ē, In hac uero A stātis, curuabūtur illeic poplites, Heic intendentur Pedes illeic planā habebūt firmitudinē, Heic digitorū extremitatē deflexam, qualis esse solet cōtra innitētiū, ad Equi aures directam, ne stimuli semper Ilibus admoueātur, Quod quidē facilius fiet, Si illeic ad Equitis Sexquicubitū, Heic ad bicubitū protensis stationibus offirmati pedes fuerint, Illeic molliter supina ceruice pectus ostentatur, Heic fortiter declinato uertice Sinister humerus præfertur, Illeic leuē interdū uirgam habere dextra solet, Hic hastā, ensē aut clauā gestare, Leuāq; regendis nunq̄ cessabit habenis, Nā qua moderādus sit arte equus, quom iaculatur, quid quō Punctim Cesim ue feritur obseruādum, Vt sit Clogmo ad cursum sonipes excitādus, Interdū et Poppismo ĩhibendus, paulo remotiora, Nec plus id doctrina q̄ exercitatione comparabitur, Nos uero ad nostrū Sculptorē, SCILicet q̄ maxime εὐφαντασίωτος esse debebit, qui uidelicet Dolētis, Ridētis, Egrotātis, Morientis, Periclitātis, & eiusmodi, Infinitas animo spēs imagmetur, quod etiam Poetis ipsis et oratoribus q̄ maxime necessarium, Nec tamen nisi quatenus ipsa rei natura patietur, Ne uelut ægri somnia uane fingantur spēs. dolentis illud, Excussi manibus radii reuolutaq; pensa, Morientis hoc, Sternitur infelix alieno uulnere, cœlumq; Aspicit et dulcis moriens reminiscitur argos. Vt reliqua omittamus quorum Exemplis refertissimus est idem Poeta, Quid? Nonne ipsos ante oculos uestros habere uidemini, Consternatam audita morte filii mulierem, atq; ipsam Peregrini hominis moribūdi mētē? Quid uero et illud Pulcrosq; per artus It cruor, inq; humeros ceruix collapsa recumbit, Item, atq; illi in

partibus æquis huc caput atq; illuc humero ex utroq; pependit. Corruit in uulnus gemitũ super arma dedere Sternitur infelix Acron, & calcibus atram Tundit humum, expirans, Ac mille eiusmodi que apud hunc Poetam inuenias. PRæterea et καταληπτικὸς hoc est qui omnium quas exprimere uoluerit rerum, conceptas animo species contineat, reddatq;. Sed nunquid rerum omnium concipiendæ Sculptoris animo species? Plane omnium, Sed ut Philosopho rerum cunctarum cognitio datur, Vt hominem, Seq; cognoscat, Medico succorum uires ut hominem sanet. Ciuili legum atq; actionum scientia, ut hominem in officio contineat, Ita Sculptori rerum omnium species comprehendendæ ut hominẽ ponat, quo tanquam propositum tota eius & mens & manus dirigenda, quamq̃ Satyriscis, hydris, chimæris, mõstris deniq; quæ nusq̃ unquam uiderint, fingendis ita præoccupantur, ut nihil prætterea reliquũ esse uideatur. Dii Deæq; omnes, Nemine unum esse, qui quo sibi profiscendum sit uideat, qui ad finem respiciat, Supreme Parens Iuppiter Ita ne nos miseros mortales in Cebetis tabulam relegasse, ut qui sanus inueniatur, sit nemo, ut qui ab Apate ebriatus factus huc illuc non rapiatur sit nemo, Et tamen sibi quisq; sapimus omnes, Nec uero solum nostri Sculptores quibus iam ob ignauiam ignoscẽdum, spumantem ab illa pateram hausere, Verum & isti quos tu festiue gregarios appellare soles Philosophi tui Leonice, ita se se madidos proluere, ut nulli mortalium deerrent magis, Nam quum omnia ἐπὶ τὸ τέλος dicant, illum tamen quem sequantur, ipsi finem non uident, Sed esto iam hoc nostrũ in Parergis insectandis Pa

tergon Nos ad Sculptorem nostrū reuertamus, ABESSE quidē ab eo omnis debet κολακεία hoc est nē quid formæ supra ueritatem adiiciatur, Quæ quum cæteris in rebus improbe fiat, tum uero in Sculptura improbissime, ut quæ non unum semel eblandiens fallat, sed frustretur perpetuo cunctos. AD SVMMAM nisi quis præter dexteritatem ingeniosissimus sit, Ad Sculpturam uenire neminem permittamus. Nihil autem ut sæpius eodē reuoluamur, sine litteris, sine eruditione, litteras uero atq; eruditionē quom dicimus, illarū potissimum disciplinarum cognitionem intelligi uolumus, quæ à Græcis μαθήματα dicūtur, Arithmeticā, Musicen, & Geometriam, sine queis perfecti quidem esse nihil potest, Non tamen qui prorsus ego inficias ire audeam non inueniri, atq; extare q̄ plurimos qui & si illitterati, excellenter tamen multa, Neq; enim icirco quemq̄ uituperamus, hortamur potius omneis, Commone facimus omneis, id quod certissimum, id quod & optimum sit sequantur, Noui equidem pleros, quibus siqua super accessisset doctrina, haberemus sane nunc quos cū ātiquioribus ipsis comparare possemus. Ita ad eam de qua nunc agitur rē aptissimi sunt uisi, NEQVE uero ferēda hoc loco nō nullorum ignauia, qui quum in hunc sermonem mecum incidissent, non ueriti sunt dicere conferre quidem si adsint, Sed non omnino necessarias Sculptori litteras, satis ei esse, ut aiunt, Artificiū & quatenus licebit naturam sequi, Recte id quidem, Sed ubi rogo istuc inuenietur artificium? Num quottidie in templis, in porticibus, in plateis, in foro stupescentes astare, In priuatis certorum ædibus uersari, Refertas omnibus signis cellu

las habere, gypso plenas arcas custodire, Mirari, Rur sus spectare, Inhiare, quod belli apparuerit imitari, in uestrum opus transferre, Dicemus id esse Artificiũ? Dicemus id esse naturam sequi? Atq; id quidem nõ mul to secius est, q̃ siquis Poeta aut Orator foris futurus, hinc atq; inde De Vergilio Ciceroneq; uerba suffuretur, ignarus quoq; quid tum agat, Sed non possum equidem nõ mirari, Cur tamen ipsi sua ratione nequeant, quod olim Phidias Polycletus, Lysippus, Chares, Quodq; nu per Donatellus, Nempe quia quib. illi excellebant, do ctrina omni et eruditione carent, Quia & Donatelli abacũ nõ habẽt, Scitũ quidẽ est quod fertur de Donatel li abaco Is quũ rogaretur à M. Balbo nobili uiro in spiciũ di sui Abaci copiam faceret, Respondit postridie mane domum ad se ueniret, idq; se q̃ lubentissime facturum, Ille ubi uenit, Prãdioq; susceptus est, Praeter hunc quẽ heic uides, inquit Donatellus, Nullus est mihi Balbe ali us abacus, nisi quem soli mihi contueri licet, quem nul lis impedimentis, nulla sarcina mecum ipse semper por to, Si tamen uidere quid cupias, Afferte huc Pusiones cum stilo papyrum, Illicet depromptam abaco quancunq; historiam dimirabere, siue Palliatos siue Togatos, siue & Nudos spectare libuerit, SED prorsus iam ualeant, qui non censent oportere Sculptores litteratos, hoc est in geniosos esse, Etenim quum nihil plane quicquam effici possit, quod notione prius atq; idaea cognitũ non fuerit, Quo me melius ferã, Siqs à me Colossus effabricaretur, q̃ ad Vergilii Poliphemũ, illũ quẽ mecũ ipse uehemẽter mirari soleo, Monstrum, horrendum, Informe, Ingẽs, aut ad Homeri hunc,

κάι γὰρ θαῦμ' ἐτέτυκτο πελώριομ οὐδ' ἐώκει
ἀνδρί γε σιτοφάγῳ ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι
ὑψηλῶν ὀρέων ὅτε φαίνεται οἷον ἀπ' ἄλλων

Amábo uos, nunquid uiuaciorem intelligetis ipsum Donatelli Equum, Quo nihil quidem perfectius esse uolũt An hunc qui conterranei mei Poetæ uersibus Sic exprimitur?

At Sonipes habitusq; animosq; imitatus equestres
Acrius attollit uultus, Cursumq; minatur.
Cui rigidis stant colla iubis, uiuitq; per armos
Impetus, & tantis calcaribus ilia late
Suffectura patent, uacuæ pro cespite terræ
Aenea captiui crinem tegit ungula Rheni,

Age si quempiam fabricari equum uelletis, Propositis hisce duobus tanquam modulis, Vtrum potius imitãdum Pomponio iuberetis? scilicet uidebunt plus isti, q̃ deus ille Statuariorum Phidias, qui quum Olympicum Iouem perfecisset, fassus est, Se non alio illeic Magistro usum, q̃ his Homeri uersibus,

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίωμ
ἀμβροσίαι δ' ἄρα χάιται ἐπερρώσαντο ἄνα
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο μέγαμ δὲ λέλιξεμ

Annuit & totum nutu treme fecit olympum, quid maius uel dici, uel intelligi potuit? Non ne ipsum prope Iouis imperium Maiestatemq; uerbis ipsis effinxisse uidetur?

HABETIS Igitur qualis eẽ debeat is qui optimi Sculptoris nomen sit consecuturus, non quidẽ Platonis nostri Ciuitatem, aut Ciceronis oratorem, Sed qui facillime &

Inueniri & extare possit, Si uero haud satis probabiliter à me dictum esse uidebitur, expecto quid & uos sentiatis, Nihil etenim mihi certius uideri poterit, q̃ quod uobis placuisse cognouero, REG. Recte mihi quidem omnia, Et profectò simul tantum dignitatis atq; auctoritatis adiecisti, ut que antea diligere uidebar, nunc deamem, Sane quidem sic res se habet, et tecum iam sentio non modo Sculpturam sine litteris, Sed ne litteras quidem sine Sculptura consistere posse, Atq; ut necessariam oratori Iuris ciuilis scientiam Fabius, Ita & ego Caeteris Scriptorib. necessariã γραφικήν existimabo, Sed amabo te inquit, Quandoq̃dẽ multũ ocii nobis hodie datur, atq; huius nouae artis auidi facti sumus. Sequere satis quidẽ et laudata à te Sculptura est, et optimũ Sculptorẽ effinxisti, qualẽ te esse & uerbis ut inquiũt & rebus significasti, Aggredere igitur & reliqua, Vt Quum artem ipsam demonstraueris, nihil plane huic sermoni nostro defuisse uideatur, Tum EGO libenter inq̃, Ac postq̃ ultro non inuitati ad Prandium nostrum uenistis, Faciam qualitercunq; ut nunq̃ hodie à me, nisi ad plenum exaciati recesseritis, Itaq; cum id illis expectantib. iamq; ad audiendum apparatioribus, Coepi EGO sic, FIERI QVIdem Statuas Ex diuersa uti & nũc materia, sẽper consueuisse, notissimũ, Ex ligno, Gens primum truncis ac duro robore nata, Ex Ebore, Ex Argilla Ex Gypso, Ex Lapidibus, & Ex Metallis, Quei Ligno Eboré ue Statuas conficient, Desectores uocẽtur quei Argilla graeco uocabulo πλάσται à nobis Fictores nominabũtur quei Gypso si placeat γυψοχόοι quei Lapidibus quos uideo à quibusdã λιθοξόους appellari,

Quoniam praecipuum ac peculiare magis marmor, Mar
morarii Itēq; à Scalpendo Scalptores, qui Metallis γλύπ
ται à nobis Scilptores, Excussores .n. aerarios quos graeci
χαλκέας uocāt eos dicemus quicunq; uasa aut quid ta
le fabricantur; Statuariorum uero Appellatione quos
ἀγαλματοποιοὺς illi appellant, Generaliter omnes
continebūtur, q̄ quouis pacto statuas effingent, Statuaria
igitur omnis in quinq; distincta spēs ē, Quō ligno Eborē
ue tractabitur, ab abscidendo τομική dicitur; Quom
Argilla quoniam figulorū est πλαστική nominabitur
Quom gypso quod eo typos imitamur, παραδειγμα
τικήν, nos Exēplariā appellare poterimus. Quō lapidib.
ubi Scalpello utimur. à Percussione κολαπτικήν
siue Scalpturam, Quom uero Metallis γλυφικήν
hoc est Sculpturam; Cuius quidem ratio duplex, Nam
aut cera fabricantur, & à deducendo ἀγογικὴν aut ī
formantur & à fundendo χημικὴν enuncupabimus.
Hae autem ita inter se se omnes iunctae connexaeq; sunt,
ut cunctas nouisse uideri poterit, qui unam earum ali
quam nouerit, Sola enim circa quam uersantur materia
differunt, arte uero ipsa atq; intentione conueniunt, Ex
quibus quoniā γλυφική, ut subiecta materia, ita &
artificio multiplicior est, eam expediamus, Ac primum
περὶ ἀγωγικῆς. Neq; uero expectetis à me ut di
cam quo in cera, quō ue in Creta sit temperamento uten
dum. aut quam in omnibus diligentiam adhibendum.
Non enim nunc τὰ πρὸς τὴν πρακτικὴν Quom uo
letis autem ego uos ad officinam uocabo, CERA tamē
ad id quod uolumus medicabitur q̄ commodissime πισ
ασφάλτω quam uulgo alii ex uocabulo graecani, alii

ex loco hispanam picem uocant, Si prius oleo aut paululũ seuo colliquata fuerit; Quarta portione, Medicabitur et cæteris resinis, precipue Terebinti Picea ac lentisci, Nonnulli eam que deraditur è nauibus Picem probant, & qua ferrum uerniciatur, Sed hoc non nisi in iis quas manere uoluerimus typos, Terebintina aũt Piceq; et Armenio rectius, Vsos eo plurimum in signis ueteres animaduerti, quod si duricies expetatur, in Sigillis, Cera Punica ubi delicuerit, cerussæ puluisculum bibat, ferme ad æquale pondus, Ea sic et niueum candorem æmulabitur, & marmoreum nitorem prestabit, Sed hoc nõ erat propositum, ἀγωγική igitur quam nos Ductoriam uocemus, duabus hisce consumitur Rebus, γραφική & ψυχική Graphicen uero quã nostri in Scriptore Descriptionẽ, In Pictore & Sculptore Designationem uocauerunt, nam Lineationẽ que γραμμική dicitur Architecto damus, Vsq; adeo necessariã Sculptori Iudicauit Donatellus, Sic enim accepimus, ut plerunq; Discipulis dicere solitus fuerit, uno se uerbo Sculptoriã artem eis omnem traditurum, Quom dicebat, Designa te, & Et profectò id est totius Sculpturæ caput ac fundamentum, Ea uero duabus etiam hisce rebus maxime constat. συμμετρία que no dum sibi Romanum nomẽ inuenit, nisi fortasse latinam linguam augentes ut Cicero dit, Commensuracionẽ dixerit, Et ὀπτική quam Perspectiuam appellant, De Symmetria igitur nunc pauca dicamus. Qua in re, illud à tua Philosophia nõ alienum Leonice, Considerandum, Hominem ipsum quem præcipue dimetiendum suscepimus, Materia constare & forma, Formam autem heic nunc eam intelligamus Spe

ciem, qua hunc ab illo discernimus. Materiam uero corpus ipsum, Corpus autem omne in treis dimensiones partiri, In Longitudinem, Amplitudinem, Profunditatemq;.
Formam uero ipsam Lineamentis comprehendi. Quare De Corporis Symmetria Primũ, Mox de Lineamentis, Mensuram igitur, hoc enim nomine Symmetriã Intelligemus, cum in cæteris omnibus quas natura progenuit rebus, Tum uero in homine ipso admirabilissimam & contemplari et amare debebimus, Ita enim undiq; exactissime dimetatis partibus compositum est nostrum hoc corpus, ut nihil plane aliud q̃ Harmoniam quoddam omnibus absolutissimum numeris instrumẽtũ esse uideatur
SED age, Non enim de Timæo Platonis qui & à Cicerone latinis explicatus est litteris, hominem ego uobis referam, quod ad nostrum hunc institutum sermonem attinet. Eum longe aliter q̃ Architectus, uiuum stantẽq; dimetiamur. Scilicet in nouem de longitudine portiones, Ita etenim Hominem ipsum Sollers natura formauit, ut Faciem hanc summo loco spectandam proponeret, Cæteræq; totius corporis partes, Commensum inde susciperẽt, Cõstat autem ipsa tribus pariter dimensionibus, Vna erit ab summo frontis qua capilli nascuntur, heic ad intercilia, Altera heinc ad imas nares, Vltima ab narib. heic ad mentum, Prima Sapientiæ, Secunda Pulcritudinis, Tertia Bonitatis Sedes, Hæ autem ipsæ per se ut aiunt, multiplicatæ, Integram, quanta erit humani corporis staturam reddent, nouem portiones. Prima erit facies ipsa, Secundam faciet portionem pectus, Ab summo Stomacho ad umbelicum tertia, Ab hoc ad imũ femur Quartæ, duas continebunt coxendices ad Poplitem, To

tidemq; ab hoc ad nodum crura, Pars autem hec infima que est à nodo ad imam plantam, Gutturq; hoc quod est ab summo pectoris ad summum gulæ, Atq; hic semicir culi arcus qui fit ab summa fronte ad summum uerticē, unam aliam conficient Portionem. Nam horum iunctu ræ nodi poplitesq; tanq̄ inter finia nullis suam cedunt pro prietatem, Constabit igitur humanæ Staturæ longitudo, Portionibus ut dictum est nouem, Quamquam alii octo, Alii, quod rarius est, Est enim tanquam in Musice dissonum ferme septem, Alii quod & rarum etiam est, decem fecerint, Nos medium & quod in plerisq; omnib. mortalibus frequentius erat, secuti sumus, Ac de Adul to loquimur uiro, non de Putis infantibus, quorum in lō gitudinem mensura omnis nisi quattuor constat faciebus Nam de humana per singulas ætates Symmetria que in prima, media, atq; ultima Pueritia, Item Adolescencia, Iuuentute & Senectute deprehendatur, Certi nihil nunc afferre possemus, Et iam cogitamus in puero, si quis mi hi nepos ex Sorore nascetur, eam omnem obseruare, atq; obseruatam litterarum monimentis demandare, ut aut beneficio mihi gratam posteritatem deuinciam, aut certe ad aliquid semper quod expediat excogitandum exem plo excitem, Non ne summa stulticia est, hominē terrasq; tractusq; maris coelumq; profundum dimetri, & suam mensuram ignorare? BRAchiorū autem alterutri pa riter lacerti Sexquialteram continebunt portionem, Ma nus unam aliam, Quāq̄ sint qui metiantur Sic. Ab hu meris extrinsecus ad iuncturas articulorum, Ab ascil lis uero intrinsecus ad confinia palmæ ac digitorum, Fa cies tres, alterutri autem articuli, una. Quomodocumq;

id parum refert, modo brachiorum tota longitudo septem contineatur faciebus, ut dispessæ manus rectam ipsam corporis longitudinem definire inueniantur, Pedes autē ita ab extremis talis ad extremum unguem producuntur, ut eandem bis ter cōmetiantur, Non enim hoc loco obsceni dei Semipedalem fuscinam, aut deformem illum unde egressi omnes sumus hiatum, ut non nulli dimetiendum curabimus, quum præsertim latére semper nisi in pueris honestissime soleant, CONSI*deranda uero & ipsa inter se partium* ἀναλογία *quam alibi Proportionē heic ni fallor proprie commensum dixerimus, Quanta ē longitudo ab intercilii ad summas nares, tanta erit productio Mēti ab iugulo, Quantáq; est ab summis narib. ad mentum, tanta ab iugulo ad imam gulam, hoc est Semiportione, quantum est Superioris labri interuallum ab ore heinc ad nares imas, tantundem erit Summarum narium prominentia ab labro, tantundemq; & oculorum ab intercilii ad interiores angulos concauitas, Præterea in manibus, quod est Extrinsecus ab summo ungue indice ad iuncturam hanc imam, continebitur semiportione, Ac rursus heinc ad eam qua brachio colligatur manus, alia, Sic & intrinsecus ab summo ungue medio, Primus autem hic indicis articulus maior, Correspondebit fronti Secundus hic cum Onychio ad extremum unguis, naso, Primus item medii, huic quod est ab naribus ad mentū Eiusdem Secundus, huic quod est ab imo mento ad inferioris labii supremum, eiusdem Onychius huic quod est ab ore ad inferiora narium, Indicis eōdem ab supremo labri superioris, Maior pollicis articulus coæquabitur huic quod est ab mento ad summum labii inferioris.*

Minor huic quod est ab nare ad eódem, Onychiorũ aũt
Articulorum omnium dimidiatam sibi partem occupabũt
ungues. IN LATItudinem uero frons, ab hac media,
quam & discriminatricẽ appellare possumus linea, heinc
inde ad prima, heic, tempora definietur, sua bis longitu
dine, Ab interciliis ad extremos oculorũ angulos, atq;
heinc ad primas aureis, harumq; longitudo, tantundem,
Id uero spacium quod est inter utranq; extremitatem ocu
lorum, Ex duabus iisdem dimensionibus, in treis par
tes distinctum, duas oculi, unam sibi intermedius nasus
uendicauit, Oris latitudo si per summum labii metiamur
respondebit fronti, nasóue, Sin Circino illi spacio, qu
od est pollicis articulo maiore definitum, ab labro supe
riore ad mentum Pectoris latitudo faciebus continebitur
duabus, Spacium inter utranq; mamillam una, Earũq;
certus situs ab inferiore gula, eiusdem dimensus circino
deprehendetur, Palmaris autem Plantarisq; latitudo de
finiri sẽper inuenietur Semiportione, IN ALTItudinẽ
uero que sola circumlatione comprehenditur Ex Supradi
ctis mensura captabitur, hoc modo, Capitis per mediũ frõ
tẽ altitudo, Porcionũ ẽ triũ, Itẽ & sũmæ Coxẽdicis, Per oc
cipiciũ à sũma frõte ad ceruicẽ duarũ, Itẽq; et infimæ Co
xẽdicis Colliduarum PEctoris ꝑ alas ad tergũ q̃nq;, Vẽ
tris ꝑ mediũ quattuor, lacertorũ Coxarũ Crurum Polli
cis Cæterorumq; articulorum summa Circumferentia
nunq̃ plus eorumdem longitudine membrorum Extremũ
brachii propter iuncturas manuum, Portione, propter
nodum tibiæ etiam quarta, Altitudo autem hec que est
ab imo talorũ ad summũ pedis, respondebit longitudini
que est isteinc ab summo pedis ad extremum unguem,

Colli circumlatio ei parti que est ab summo pectoris ad umbelicum, CORpus ne hoc quod tanto sit commensu fabricatum, An Exactissimam potius Harmoniam esse dicemus? Qualem rogo Geometram? qualem & musicū fuisse existimabimus eum qui hominem ita formauit? Qualem uero esse oportere eum qui talem typum sit imitaturus? Laudatur Iulius noster quod Palladiam illam Mantenii nostri turbam, Cæsareosq; triumphos tam bellissime sit imitatus, Num alius quispiam picturæ ignarus illud idem effecisset? Num aut Homerum aut Demosthenē ad Vergilii Ciceronisq; æmulationem imitabitur quis, qui Poeticam Rhetoricamq; nescierit? Nisi fortasse eum dixerimus qui nuper ducta Circino De Vergilii uersibus mensura ad suos, deesse nihil aliud existimabat, Planeq; sic tanti Poetæ Videri etiam æmulus uolebat, Equidem omneis qui nunc uulgo habētur Statuarii, haud multum dissimiles ab illis Scriptoribus existimarim, quos noster Calpurnius dicere solitus est, casu quodam tesserali uerba iácere Nec nisi ipsos rerum successus expectare, INTelligendū est autem Eiusmodi Symmetriam, cunctis mortalibus, præterq̃ monstruoso, Atq; isti Pygmæo qui in deliciis habetur Populo conuenire, Deprehendiq; in omnibus non secius q̃ Enharmonicū concentū in Musicis instrumētis Vt.n.in Cithara Chordæ si protendantur, exacuetur accrescetq; sonus, Sin cōtra laxatæ fuerint remittetur, eritq; nihil minus eadem numerorum proportio, Ita & heic siue accrescat quātitas siue decrescat Idem tamen ipse commensus extabit, Neq;.n. paulo euidentiore exēplo agā, Andrion Vincentinus, ac Vigetius Taruisianus à Petreio Honorioq;

Sophistis, Symmetria, sed pineali differunt procerita te, Nam quantum illi uniuersos totis humeris præcellũt mortales, Tantum hi à cæteris exuperantur mortalibus, Sed De Symmetria iã satis q̃q̃ nihil de ea satis dici potuerit, .s. de Sculptorũ parẽte, Artificiorũ õniũ nutrice, Amica totius generis humani, Ex qua tantam iam laudem consecuti sunt, Antiqui omnes & Statuarii & Pictores & Architecti, Hinc est enim illud quod mirum uideri solet omnibus quom dicitur, Artifices xxv diuersis & locis et tẽporibus ita statuam confecisse, ut ab uno semel facta eẽ uideretur, Ad mensuram uidelicet eamdem conueniebãt omnes, Eadem utebatur Proportione omnes, Heinc quoq; est illud Pythagoricum admirabile, Herculis Staturam ex olympico stadio adinuentum, Hinc & mille alia, que quom dicuntur miracula quidem audiri mera putantur,

VERVM ENIM uero intelligendum hoc loco quattuor prorsus esse ordines Statuarum, Pariles, Magnæ Maiores, Maximæ, PARIles quidem fient quom eius qui exprimitur Staturam undiq; præsentabimus, Dantur hæ benemeritis ac Sapientibus uiris, Armodio & Aristogitoni, Homero Soloni, Hippocrati Gorgiæ, Beroso, Pythagoræ, Platoni, Ex nostris L, M, & D, Brutis. Q. Mutio, Cleriæ uiragini, M. Catonibus, Q. Ennio M. Varroni P. Vergilio M. T. Ciceroni, Nunc nisi capiciatis Magnæ fient quõ infra Sexquialterã, Statura cõtinebitur, Quæ & Augustæ dicũtur quod Regibus Augustisq; Imperatorib. dicarentur, Phoroneo, Lycurgo, Temisthocli, Zersæ, Alexandro, Ex nostris Romulo, Numæ, Tatio, Cn. Pompeio, C. Cæsari, Cn. Octauio, ac Reliquis quei in deorum numerum referebantur Cæsa

ribus. Atq; hinc arbitror illud quod moritura Didò sic queritur, Et nunc magna mei sub terras ibit imago; Dolet enim abnegari sibi & Statuam & ἀποθέωσιν que minime dabãtur iis, qui sua sibi manu turpiter mortem consciuissent, Maiores dicuntur, quando ad Alteram excreuerint, Ponuntur autem hæ solis Heroibus, Libero patri, Herculi, Theseo & eiusmodi. MAXImæ uero fient quando tergeminabitur humani corporis statura, itemq; rursus ac rusus, Quæ quidem Statuæ uel à Specubus uti ego opinor uastáq; intus inanitate, id enim est κολοσσόν, uel ut alii ab noxia radiorũ effusione que fieri solet eiusmodi moles intuendo, uel ab Authore ipso Colossi sũt denominatæ, Non possum hoc loco Regi non ridere intolerabilem istorum Grammaticulorum inscitiam, qui ab eo ipso insigni Rhodios Colossẽses dictos existimarunt, ad quos extent Pauli perbreues Epistolæ Verum an Colossienses ii sint, non plane affirmarim, Stephanus tuus, nam cætero mancus mihi est, Coryssẽ Ephesiã scribit fuisse urbem, à qua Coryssiẽses, Dicabãtur aũt eiusm. Statuæ Diis OPT. MAX. Ioui, Mineruæ, Apollini, Marti, atq; id genus cæteris, q̃q̃ Romanĩ & Barbari Reges eas ipsas sibi, ueluti et Augustiorẽ Actius uendicauerint, Extat etiã nũc Baroli quod oppidũ Apuliæ est ad Cãnas Heraclii colossus, Mihi quidem æternum tristissimæ recordationis ob acerbissimã patris memoriam, Quintus nunc agitur annus ex quo proxime illeic eũ Sepulturæ demandauimus, Sed iã mentẽ ad id quod nobis propositũ est reuocemus, Accidit autẽ sæpissime ut rẽ ipsã Ex diuerso minorẽ faciamus, Hoc etiã erit diligẽter cõsiderãdum, Nam aut erũt Paruæ, Aut

Minores Aut Minimæ, hoc modo, secetur uerbi gratia que nouē cō∫i ∫tat dimē∫i onibus, Humana Statura, hec, in has treis partes, hæ mox ∫ingulæ in trinas, Paruæ i fra hāc portionē cō∫tabūt, que e∫t ad ∫ex, Minores que e∫t ad tria, Minimæ que ad unū, Re∫pōdebūtq; inferio ra hec ∫uperioribus inter ∫e, ∫ic, Primum hoc minimæ partis ∫paciū; Spacio quod, e∫t minoris, quarto, et quod e∫t máioris ∫eptimo, ∫ecūdū quinto & octauo, Terciū ∫exto ac nono, Horūq; rur∫us partes partibus. Quod ∫i identi dē fiat, Quātāuis Colo∫∫æā ua∫titatē pedali iā mē∫u de finiuerimus; hoc modo, Vtrūq; uero ∫iue Maiorē ∫iue Minorē ip∫ā rē fecris, a∫∫eruata etiā qualitate, Semel in hūc fiet modū, E∫to hoc Gymnicū Athletæ corpus Du cātur nūc lineæ hinc à plāta indirectū huc u∫q;, una di mē∫ione, Itē huc u∫q; altera, Itē huc u∫q; & altera, Ab ∫ūmo aūt uertice ad huius extremum hec, Si igitur intra hoc primū ∫paciū referri eūdē oporteret, Sic, Quū à pa rilitate cidat, paruus dicetur, Si intra hoc ∫ecūdū, nam ferme ad medietatē u∫q; de∫ciuit, minor, Si intra hec ter ciū, minimus, hoc uidelicet ∫pacio minuti∫∫imā queq; fi niūtur, Ducātur itē ex diuer∫o indirectū, ambæ ad eandē unā dimē∫ionē lineæ, Si proximiore hoc intus adaugere tur ∫pacio, magnus, Si hoc altero maior, Sin et hoc po∫tre mo maximus dicetur, Præterea ducatur ab inferiore hoc maioris ∫pacii āgulo, p∫ūmū apicē, triplici eiusdē in dire ctum men∫u Sic, tergeminabitur, Qua quidem ratione Pueros, Adole∫centes, Senes, quod antea mirū uideri pote rat, Eosdē ip∫os, Magnos, paruos, Maiores, Minores Maximos, ac Minimos efficiemus; Huius aūt diuer∫ita tis ratio opinor hec ē, ut Minores fierent, uel inopia, uel trā∫portādi cōmoditas effecit, ut uero in cētū et amplius

aliquando cubitos accrescerent, opulencia atq; excellencior Personæ dignitas, Aequum enim est ut qui animo & auctoritate præcellunt, Corporis etiam dignitate cæteros præstare uideantur, Quod ipsum innuere uidetur Homerus, his ipsis carminibus, quibus Vlyssem facit ornari à Pallade; Olli multiplicem ex humeris tritonia pallam componens, auxit corpus letamq; iuuentam. Vnde paulo deheinc post tanq̄ aliquis de Cœlestum numero uideretur, Sed o certe diuinam Mantuani nostri felicitatem, qualis uero illa ostupescentis Reginæ admiratio, Tu ne ille Aeneas? non ne ex superiore illa causa procesferat, Os humerosq; deo similis, Cyrum quoq; post Præclaram illam de Assyriis uictoriam scribit Xenophon, Circa cultum maiestatemq; corporis diligentissimū, Alexandrum Macedonē Curtius ob Pusillitatem ab Amazonum Regina Talestri habitum contemptiorem, Eūdēq; mox in castris ubi fuisset, amplioris formæ monimenta in Posteritatis miraculum relinqui iussisse, Quam etiā causā fuisse existimo Cur augustiores specie humana uideātur, imagines nostrorū imperatorum, Neq; enim id tā in causa erat uulgo ut imperiti existimant, quod multum ex ea re diminutum iri uidebatur si statu Magnitudine fuissent, quum de alto prospectandæ ponerētur q̄ quod Excellens augustioris eius dignitatis ratio seruabatur, ILLæ autem ipsæ Statuæ quæ diis fiunt, siue adaucta, siue & retenta humani habitus æquabilitate, à græcis ἀγάλματα proprie à nobis simulachra nominantur, Martis, Veneris, Mineruæ, Cupidinis, Fidei Fortunæ, ac cæterorum deorum qui corporeis omnino formis carent, Quæ Heroibus illi ξόανα, Puto tamen

initio sic uocatas omneis, Maximeq; numinum Aegyptiorum. Quæ Regibus ἀνδριάντας Quæ sapientibus εἰκόνας. Quæ autem benemerentibus uiris βρέτεα uocarunt; Nā ἀγάλματα quēadmodum & in Pictura εἰκόνες de uultu opinor sunt, deq; membris ipsis expressæ similitudines, quas nos imagines appellamus. Nam in reliquis frustra ullam inueniemus appellationē nisi fortasse unico uocabulo Effigies dixerimus, Figura enim ea est que in plano designatur linea Circulus, hominis atq; Equi circūscriptio, quod ab illis σχῆμα nuncupatur, ἀγάλματα quidem olim Homeri temporib. dicebantur, queuis templorum ornamenta que spectantium animos afficerent, unde & nomen quod uulgo etiā remāsit, habuere Posterius uero generaliter et ipsæ statuæ, quod ex iis potissimum eiusmodi ornamenta constarent, Quæ uero infra humani habitus staturā fient, uniuersæ omnes signa uocantur, unde & Sigilla, quæ intra minimam hanc erunt Portionem, Cubitalis Palmarisue altitudinis, uel etiam quantum fieri poterunt. Tantillæ, hoc est parua signa, SED certe stultus ego, Qui grammaticam docere uos uolui, Equidem nescio quomodo imprudens huc exierim, Detur tamen mihi nunc uenia, Si & Cicero idem sæpe fecerit, REG. Placent nimirū hec, Quō ita suo loco dicuntur, Nonne & summi quoq; Philosophi interdum functi sunt munus grammaticorum? Iuris autem Ciuilis cognitio num aliunde dependet? Equidē nō Ciceroni modo Sed cuiuis γραμματικωτέρῳ liceret arbitror, Triduo posse se Iuriscōsultū profiteri. Perge. Tū Ego Sic, Postq̄ igitur de Symmetria diximus, Dicendum nunc De Lineamentis, Linea

menta autem sunt rectæ Congruarum linearum ductiones, ad uniuscuiusq; speciem demostrandam, Linearum uero aliæ extremæ quæ & ambientes dicuntur quo extrema complectimur, Aliæ uero intermediæ quom res medias significari, membrorumq; iuncturas distingui uolumus, Ambientium autem ducendarum ratio, ex actionum uarietate multiplex, ac pene infinita, Possem ego totum huc æstiuum quantus est, diem consumere demostrando uti isti arridiorem ex triangulo, pleniorem ex quadrangulo faciem constare doceant, uti intra horũ fines, reliquum omne corpus, Sic, interludi oportere disputent, Recte quidẽ ut q Platonis, Timæũ perdidicerint Sed ab hac nostra docendi certissima serie aliquanto remotius, Compertum enim habemus Lineamenta omnia Ex ipsa corporum Symmetria, Ex opticæ, & Ex Physiognomonica Sumi, De Symmetria dictum, Mox uero de reliquis, Si prius Ducendorum Lineamentorum rationẽ à me pridie in picturis excogitatam commostrauero, Corporum quidem omnium Latitudinem, nam longitudo fit sẽper, Altitudo autem umbris luminibusq; significatur, Si depressa sint, ut pectus tergum, liber, sua descriptione, Sic, si rotunda ut Caput Collum Brachia Coxæ Crura Digiti Columnulæ & eiusmodi, ex tertia suæ in circũferentiam dimensionis parte finiri, hoc ut uidetis pacto Nam quẽadmodum in chartarum typis noctu atq; interdiu ex lucernæ solisq; umbra circumscriptiones fieri possent, ostendere inertissimum, NVNC Igitur De Physiognomonica, Nam de opticæ quæ multiplicior est, posterius differemus, Estisq; interdum ad minus amariores epulas reuocandi, Ea autem est certa quedam obserua

tio, Qua ex iis que corpori insunt signis, animorum etiam qualitates denotamus, Solent enim ut in prouerbio est, Artificem instrumenta, Dominũ qualis sit domus ostendere, Id aũt quoniã ἀντίστροφον est, commutationemq; patitur, Erit quidem Sculptori q̃ maxime necessarium, Namq; uel ex uiuentium corporibus effigies imitabimur, Quod à nobis in Calpurnio factum uidistis. Vel Mortuorum praesentias ex notissimis eorũ moribus imaginabimur, Vt si ex Zopyri quis iudicatu Socratem effingat caluum, Simum, uentrosum, & eiusmodi Quẽadmodum à Veronensibus in Catullo, Vitruuio, Macro, Celso, Plinioq;, Cos si bisciues uendicant, Factitatum, ipsi nos nuper festiue spectauimus. Vix iam certe uerbis explicari posset, quantum Statuario usum praestet Physiognomonia, nec Statuariis modo, Sed & omni generi humano, Miretur quidem suo iure Plinius Seuerissimũ ut ipse ait, authorem Trogum, Cumq; Trogo miretur et Aristotelem, Ex quo ille ea transtulit, Spernat quantũlibet uulgus, dum nobis in Socraticae Pythagoricaeq; Philosophiae archanis sanctissime custodiatur, Hec nos tuto huic deposi tum credere, Hec nos illi fidere, Coniugium facere, Pueros disciplinis tradere, Cum honestis conuersari, Turpes atq; obscoenos effugere, Non temere societates & Amicicias deligere, Scelestorũ improbitatem absq; ullo experimento deuitare, Hec eadem prudentes fortunatos, & quasi προφήτας uideri et esse nos facit, Apud Statuarios uero tanti erit, ut nobis illum ipsum qui tantopere desideratur Homerum, Ipsosq; graeciae sapiẽtes Cleobolum, Periandrum, Solonem, Thalem, Chilonẽ Pictacum, Biantem, Atq; è nostris utrumq; Catonem,

ipsissimos præsentare faciliter possint; Dicerem equidē ex Aristotele atq; Adamantio, Nam Polemonis qui de eadē re ꝑscripsit ōnia desiderantur, nisi lōgioris esset instituti, uidererq; uti in prouerbio ē, Mineruas docere, Verū.n. ueroque scire oportebit Sculptorē, hec ferè sunt. SED uoltis quādo hec ipsa nuper à me scripta sunt, Quē admodum in Theæteto facit Euclides De ἀναγνωσῃ audiamus? REGI q̄ maxime, Tu interim resipisces LEO .nihil quidem fieri optius poterit, POMPON. Heus tu puer, cape hunc libellum ac lege. PVER. naturæ morumq; inspiciendorum ratio. POM. non inde, PVE. Spectantur? POM. isteinc

PVER.

pectantur aūt homines, ex natione patriaq;, Spectā tur ex genere, Spectantur ex se, ex natione, ut Quō Maurus an Assyrius, Thebis nutritus an Argis, de quopiam quæritur, quod potissimum solet ornatu signi ficari, ut illud, Virginibus tyriis mos est gestare pharetram, Debemus enim ut idem Poeta ait, Varium cœli prædiscere morem, ac patrios omneis cultus habitusq; lo corum, Et quid queq; ferat regio, & quid ferre recu set, ARcto quicunq; subiacent, corpore sunt q̄ cæteri prolixiores, colore albi, comas flaui, capillis molliori bus, Glauci, Simi, Crassiores, Carnosiores, Ventro si, ac Corpulentiores, Iracundi, Simplices, Leuissimi consilii, animo præcipites, Stolidi atq; omnino discipli nis inhabiles, Galli uidelicet Germaniq;, Cōtra qui sub meridie, nigris capillis crispisq;, nigris et oculis, corpore humiliores, cruribus grandiores, Fusci atq; Arridio res, Disciplinis & ipsi parum apti, plurimæ tamen co

gitationis, Leues, doloſi, Mendaces, Lucrabundi, Fu
races, At magis minusq; alii aliis, Quo diſtant acce
duntq́; ad arctō borealem auſtralemq́; magis minusq;
alteri alteris, Sardi, Siculi Mauritani, Arabes,

Horum uero medii mediam quoq; habent & qualita
tem, Corpore ſunt mediocres, Capilli eis nec criſpi ni
mis nec nimis porrecti, Colore mellino, aſpectu iucun
diore, apti ſtudiis, ingenioſi, miſericordes, modeſti,
ac graues, Itali uidelicet Graeciq́;, Sed qua proximio
res illis accedunt loco, accedunt etiam & moribus, Vt
Libes, Hiberis, Hiberi, Celtis, Quin & Libes Aethio
pibus, & Celtae Gallis ſimiliores, Auſtrini quidem
omnes ſicco dominantur & calido, Arctoi contra humi
do & frigido, Nam & Caeterorum quiq; ad Occiden
tem, quiq; ad Orientem ſpectant, eadem erit de duo
bus polis ratio, Plerūq; tamen euenit, ut alii aliò trāſ
ferant ſedes, confundanturq́; nationes, Vt ſi Thra
ces conmigrarint in Italiam, Itali in Thraciam, Perſae
in Aſſyriam, Aſſyrii in Perſiam, EX GENERE
autem inſpiciuntur homines, non quom quibus quiſq; ſit
parentibus ortus, Sed quom Mas ſit queritur An
Femina Ceneus, Plurima eſt horum diſſimilitudo, Il
lud Nobile, Iuſtum, Intrepidum, Audax, Aequabile,
Magnanimum, Benignum, Conſtans, Animoſum,
Probrum, Liberale, Magnificum, Hoc uile, Iniuriū,
Timidum, Temerarium, Intemperans, Remiſſum,
Atrox, Difficile, Varium, ac Mutabile ſemper, Im
probum, Auarum, Nequam, FOEMINA omnis q̄
Mas, eſt Caput minor, Corpore preſſior, Capillos
habet molliores, nigrioresq́;, Vultum Anguſtiorem,

oculos uibrantiores Splendioresq́;, Collum gracilius, Pe ctora imbecilliora, latera molliora, Ilia, Coxasq́; ha bitiores. Suras carnosiores, Genuaq́; ob eam ipsam racionem collabantia, Extrema pedum manuumq́; tumi diora, Omnem corporis aspectum delicatiorem, negli gentioremq́;, Tactus est ei humidior, Vox tenuior, Gres sus tardior, ac densior, Membra succipleniora, Motus Lentior, MEDIVM uero & quodammodo Neutrum genus, Lasciuientis uidelicet naturæ lusiones, Herma phroditi, Virorum Spadones, Feminarum Eunuchi, Quos tamen nihilominus q̄ castrati soleant Equi, Canes Tauriue, Ad bellum utiles, docet Xenophontis Cyrus, Vt utriusq; sunt sexus participes, Ita & utroq; nequio res, Malæ mentis, mali animi, pessimi & consilii, cru deles Duri, Dolosi, Callidi, Malefici, At alius alii ma gis minúsue, Naturæ Sectionisue culpa,. EX SE uero spectantur homines, Duplici racione Ex iis que cohærēt Substāciæ et, Ex iis que circunstant atq; inducuntur, Co hærent substanciæ Membrorum ac totius Corporis ha bitus, Ex facie, ætate, incessu, uoce, spiritu, Circunstāt uero atq; inducuntur, Ornatus, nomen, Locus, Tempus et eiusmodi, Sunt & media uultus & color, Que omnia Aeneas in matre Pyrgo in cælesti Beroe pnotarūt, Nūc age ipsam ex iis naturæ morumq́; inspectionē consideremus, . Omniū qdē signorum præcipua, Que in oculis aut plane iis proximiora, Cuius generis sunt, Pupillæ, Palpebræ, Frons, Genæ, Supercilia, Nasus, Labra, Os Mentum Malæ, Capilli, Aures, ipsum caput, Secūdū ordinem tenent, que secundum pectus & ceruicem, Tertium Humeri, Brachia, Manus, Ilia, Pedes, Postre

mnum uenter, Tergum Femina Coxendices ac Suræ, De quibus singulis q̃ breuissime dicemus.

DE OCVLIS.

OCVli, hos natura tanq̃ conspecillares animorũ nostrorũ fenestras esse uoluit, Et quisq̃ deinde queretur, nõ fenestratum homini pectus? plurimam habent uarietatẽ Statu quidẽ, Magni, Mediocres, Parui, Prominentes Conditi, Tumentes, Adæquati, Concaui, Mobiles, Fixi Tremuli, Rigidiores, Cõniuentes, nõ Cõniuentes, Nictãtes et nõ nictãtes, Contuitu aũt, Vibrantes, Languidi, Humentes, Sicci, Splendescentes, Tenebrosi, Ridentes, Mesti, Acuti, Obtusi, Graues, Ludibundi, Truces, Blandi, atq; id genus cæteri, Colore uero Nigri Glauci, scilicet iidẽ ac Cesii, queiq; de iis fiũt, Subnigri, quei ob graciosã uenustatẽ à græcis χαροποι, à nobis uarii dicũtur, Et Subglauci quei ab illis αἰγωποι, à nobis uero caprini nominãtur, Itẽ Ruffi, Flaui, Fului, unde Cognomina familiarum, Pallidi, Puniccei, Lucei, Virides, Rubicundi, Ignei, Flãmei, Sanguinei, Crocei, Ostrini, Aurei, Lactei, atq; id genus reliqui, HArum aũt omniũ qualitates quid ita significẽt, lõgioris eẽt instituti, recẽsere, quid uero inter se mixtæ si fuerint, negocii q̃dẽ ꝑmaximi, Attingã tamẽ, potissimũ ea que ad hanc ipsam rẽ magis ꝑtinere uidebuntur, Ac ne minuscula forte fides habeatur, parum expto adolescenti, existimes uelim, huius rei authorem, non Pomponium, Sed grauissimos olim Philosophos Aristotelem atq; Adamantium, QVOrũ uterq; racionem Cur id ita fiat adducere, quõ uellet, Alter corpora animorum, uicissimq; animos Corporum affectiones sequi argumentatus est, Alter uero

Prometheum, Principi Limo, desectam undiq; particu lam addere coactum, apposuisse nobis opinatur, Vim leonis, Astuciā uulpis, Temeritatem apri, Formidinem leporis, Grauitatem bouis., Fastum equi, Scurrulitatem Simiæ, Fatuitatem pecudis, Stoliditatem hirci, Voracitatem suis, Ductatum pardalis, Ferociam tygridis, Imanitatem ursorum, Desperationem elephantorum, Rapacitatem luporum, Similiter & Cæterorum reptilium, uolucrum atq; aquatilium naturam, magis minusue uti & libido ferebat, & limi natura patiebatur, Quem igitur inquit uideris Subnigros ac mediocriter concauos oculos habentem Ex Leone, qui talis est, animosum eum fortemq; diiudicato, Quem conditos, Ex simia simulatorem fraudulentum, delusorem, maliciosum, Quem stabiles firmosq;, Ex boue grauem ac frugi, Quem protensos, ignauum, iniurum contumeliosum, ac uere ex Asello asinum, Itaq; rem ipsam nostro more summatim expediamus.

DE OCVLIS

CVLI magni, mobiles lucidiq; si toruum contueantur, simul & supercilia porrigantur, agrestioris, crudi rapacioris q; animi hominem indicabunt; Tales. n. sūt aprorum luporumq;, Aristoteles quidem nec magnos nec paruos ait oportere esse oculos q probentur, PROMINEntes oculi quei se se extra mittant, quibusq; in circuli speciem tumor circunducitur, aut contra, quos uelu ti castrorum fossa circundederit, dolosum, stolidum, hominem ineptissimum significabunt, Quei si & mobiliores fuerint uoracem, Si petulci atq; sāguinei ebriolum, Si glauci, nec iusticiam nec consuetudinem hominis ullam, Si uero & supercilia grauarint, certior erit

eius amencia, si tumentiores paruiq́, parricidium ac, ue neficium declarabitur, QVIbuscũq; uero fuerint promi nẽtiores, splendidi, grandiores, purum humiduniq́; in tuentes, insigni omnes iusticia & consuetudine præditi, Disciplinis aptissimi, Deamorosissimi, qualem Ex The ætete didicimus fuisse Socratem, . COnditi nimis, q̃q̃ acutissimi omnium intuendo, nisi fuerint & magni nul lo pacto probantur, Horum nanq; paruitas, dissimula torem, inuidum, insidiatorem, Siccitas ad illa, perfi diam, Humiditas & amenciam augent, Laudatur uero status oculorum medius inter prominentem & conditum Et quei nec tumidiores sint nec concaui, Sed mediocrita tem quandam magnitudinis habeant castigatam, Mo biles oculi, turbatorem, suspiciosum, interpellatorem, infi dum, ac curiosum, magis q̃ perficacem ostendunt, si & palpebræ moueant, certe animam præpotentem, sin minus audacem, Ocyus circũuolubiles oculi ganeonem, Tardio ris motus, pigrum, inertemq́; denotabunt, . TREmuli oculi si in dextram ierint, secordiam, insanitatem, Si in sinistrã adulterium, Si uero introrsum, quasi naso anuerint, gratiosum, Venereum, & amorosum declara bunt, RIGIDiores nunq̃ boni, nam si fuerint humi di, formidolosum, si arridiores uesanum, si pallidiores stolidum indicabunt, Si uero grandiores fuerint ac sub rubicundi, impotentis erunt & libidinis & gulæ testimo nium, quod si quem uideris qui splendescentis huiusmo di oculos habeat, hunc tu ad coruos, ut nec tibi ciuem nec uicinum esse audias, ut qui malis tantum & calamitati bus gaudeat alienis, OCVli quei quom se claudunt, Sursum attolluntur, libidinositatis, gulositatis, ac sacri

morbi certissimum signum, quod si & pallidi fuerint, impios atq; homicidas, si subrubescentes, nigricantésue, intēperatissimi oris, mulierosos, stolidos, aleatores demō strabunt, contra quei feruntur dehorsum, contraria iis esse omnia, OCVli quei quom sese aperuerint perstāt uel cogitationē, uel certe alicuius rei penitenciam signi ficabunt, que res scilicet ex superiorum omnium ratione captabitur, si magni, prominentes, conditi, mobiles & eiusmodi, VIBRANtes paruiq; oculi, dolosum, adulte rionē, magni uero ineptum rudem gulosumq; arguent, Quod si grandiusculi, splendidiq; humidius contuean tur, ingentem commostrabunt spiritū, Excelsam ac maxī morum operum effectricem animam, Iracundos tamen, Ebriacosos, ac supra hominem gloriabundos, Qualem fuisse aiunt Alexandrum Macedonem, TENEbricosi oculi, manifestum quidem iis inest incommodum, Si ta men sicciores fuerint, infidum, si & minuti bilinguē, dolosum, insidiatorem, Et cui grauissimas inimicicias profitetur Achilles, aliud pectore occultantem, aliud de ore promentem, animi multiplicis, pessimiq;, Si uero quales puerorum uideri solent, humidi grandiores, animosum, constantem, studiosum, prudentem, disciplī nis habilem, timidum, ac propè auarum, Praelucidi autē modo contradixerit aliud nihil, optimi SPLendescentes oculi tametsi utiles, non tamen certae sunt probitatis indī ces, Iidem enim glauci sanguineiue calliditatem arguūt ac iam uesaniae proximiorem audaciam, subnigri timo rem; formidinem, suspiciones, Nigri uero & adulteriū Quei si toruum contueantur, difficilitatis, molestiae, ac morositatis indicium, si & humidum fortitudinis, impru

dentiæ, celeritatis, iracundiæ, secordiæ, inuenustatis, si et si cum, nequiciosissimæ scelerositatis, Oculi in quibus uoluptas quedam ac risus, et tu ita dicam, inhabitant dissimulatores, Iidem uero conditi, insidiatores, Sicci, aut quibus exteriora, palpebræ, supercilia, genæ, ac labra non steterint, reprobissimos indicabunt, Humidi uero, non malos quidem, sed tamen uanos rudes, omniq; animorum commotione carentes. Pigros, intemperantesq;

At si horum inanes palpebræ non connictarint, fueritq; frons læta, & utrinq; simul uacua supercilia, hominem eum significabunt, magnificum, iustum, suauē pium, facilem, hospitalē, atq; optimæ consultationis, Tristes uero humidiq; studiosum, plurimarumq; artium sectatorem, Nam si & superciliis obteguntur, affueritq; læta frons, æquabilem, fidum frugi, prudentemq; monstrabunt, Sicci uero si & uultus fuerit trucior, Item si frons aspera, aspectus immobilior, palpebræq; recte, rusticanissimas uoluntates, improbissimas & cogitationes, nec ullum unq̃ iis esse intentatum imperfectumq; facinus, Acuti oculi tumultuatorũ hominum sunt atq; rapaciũ, Oculi quei frequentius conniuent, id autem est quom immoto capite huc illuc obliquantur, quod pro dubitare usurparunt, formidolositatem coarguent, Si, cũ sicciate fraudem, insidias, occultumq; aliquod malum, Si cum tremore palleant aut quopiam auertantur, fatuitatē, At uero quei contra non conniuerint, robustiores in uictiq; Quod si & grauedinosum intueantur, nihil unquam boni est id quod parant Si lene atq; humidũ, studiosos, faciles, amorosos, si pallescentes, puniceiue, siccũ improbissimarum rerum memoriam, iracundiam, inuidē

ciam, aut quamuis aliam extremam maliciam denotabunt, & si circumuoluātur, amenciā Oculi quibuscūq; pernictant, insidiatores, furaces, si uero humidum, multarum artium studiosos, sin contremuerint pallescántue fanellicos, & quei ad epilepsiam declinarint. Quibuscunq; uero non pernictarint, sed si quō clauduntur defluant, uerecundos, Si & mox attollantur, adulteros uoraces. Sin recti permanserint, benignos, bonos uiros. sin et sicci temerarios indicabunt. Quod si ad hec Frontem quis habuerit asperiorem, Supercilia constrata, Palpebrasq; duriores, agrestiore animo, paratus ad audendum omnia, quiq; & laudibus & honoribus & donis facillime capiatur, Horum autem omnium mediocris status precipue laudatur.

DE Pupillis Oculorum Et Cenchris.

CVlorū acies, quas et pupillas uocāt, paruæ quibus fuerit, Prauissimæ cogitationis eos esse necesse ē, Item et auaros ac pusilli animi, Serpentes enim Ichneumones simiæ uulpesq; huiusmodi, Contra quibus magnæ, placidissimæ mentis, liberales Magnanimos forteis, Ouium enim ac boum tales, Quibus secundum rationem oculorum decentes fuerint, Probi Quibus cōtra, nefarii impudentes scelerosi, Quibus inæquales, nō prorsus mali, SVNT autē interdum in oculis calculi quidam quos græci Cenchros uocant, ad similitudinem Milii, Candidiores, fului, pallidi, sanguinei, quiq; admixtum habent pallidum fuluo, & iis nigrum. In charopis oculis Cenchri qualescunq;, Agresticitatis, iniuriæq; nota, In nigris sanguinei, ueneficiorum, Pallentes, etiam magicorum carminum.

Vei rectas palpebras flexaq; supci ia no habuerit Sed cũ tremore submoueant aspectũ, Hi semiuiri quũ sint uiri tamẽ ẽe cogũtur, Quibus innuẽdo protẽdũtur palpebræ, fœminati, Quei alteram palpebrarũ emittũt, & dũ quopiã auerterint, humidum ac molle respiciunt, deliciosi, quei plurimum formæ fidant, ac mœchi, VESSIculæ autem illæ quæ solent esse infra oculos, ebriosorũ, Quæ supra somniculosorũ, ambæ uero utrorumq;, ANguli oculorum à temporibus parui reprobos, A naribus carnosi, reprobissimos denotant, SVpercilia quei attollunt cum spiritu, Crudæ sunt mentis, prauiq; consilii homines, uani, obloquentes, iracundi, sediciosi Recta supercilia, mollem, Iuxta nasum, flexa, rigidũ Iuxta tempora. derisorem, Cõtracta inuidum, deniq; ʃa maleuolum indicabunt.

DE Oculorum Coloribus.

Quei Glaucos oculos, minimasq; acies habuerint, Illiberales, auari, callidi, Quei eosdem arridos, incertis erũt moribus agrestes, Quei humidos, Dat enim hos Palladi Homerus, splendescentes decenterq; magnos, optimi atq; animosi, Subpurpurei quibus fuerint oculi cum siccitate, iracundos, cum humiditate, Ebriacosos si dixeris nihil aberrabis, Subalbidiores paucamq; glaucitatem habentes, timiditatis atq; impotentiæ signum, Cærulei, quia cæteris humidiores ppea & meliores, Verum de oculis supra quam constitueram satis, Nunc & reliqua persequamur.

DE NASO.

asi sũmũ gracile si fuerit, facilem iracundiam, Crassũ uero depressũq; consceleratos mores, denũ

ciat, Plenum Solidum obtusumq; si uideris, Ex leonib. Molossisq; fortem ac iactabundnm diiudicato, NAsus oblongus gracilis rostratusq; eius quoq; generis mores dabit. Nasus adclinans, uitæ morumq; honestatis signũ Nasus rectus, linguæ significat intemperanciam, Acutus iracundiam, Obtusus molliciem, Aduncus qui et aquilinus, Regalem animum, ac magnificenciam, Simus immodestiam, scortacionẽ, Minor fraudẽ, rapacitatem, Adapertus animi uim roburq; corporis, Angustus rotundior obstructusq;, solitatem, secordiam, uesanitatem, Obliquus intortusq; mentis et animorum obliquitatem.

DE Fronte.

FRons angusta, ruditatis, plana secordiæ, magna segniciei, parua mobilitatis stygmate inusta, Frons autem longa docilitatem, atq; optimos sensus ostendit, Depressa atq; humilis feminatũ, Rotunda iracundiam, Gibbosa insensatum, circunducta impudentem, Aspera que quasi fossas habeat, infidum, callidum & si cætera adfuerint, stolidum; Quadrata que scilicet suæ magnitudinis mensionẽ habuerit, euidentissima prudentiæ fortitudinis, intellectus, magnificentiæq; index, FRons alta rectaq;, contumaciam, distenta securitatem, Rugosa studium ac sollicitudinem ostendet.

DE Genis & Malis.

GEnæ malæq; quibus carnosæ, segneis atq; Ebriacosos indicant, Graciliores improbitatis Pinguidiores Calliditatis, Crassæ & aboculis demissiores, inuidentiæ signum, Rotundæ dolosorum, Prælargæ uaniloquenciorum.

S neq; firmum neq; proteruum, audenciæ, Nugaci tatis, demenciæ nota, Os paruum preminensq; in sidiarum, reprobitatis, Concauum ac fornicatum ut si infremeret, inuidenciæ, scelerositatis, Humile ac depressum, formidinis & consiliorum instabilitatis, ORIS autem sectio uesanum crudum manducanem, Vastitas ca ninam denotabit exuricionem, Os paruum feminas, maius uiros decet, Labra in ore maiori tenuia, ut in fe rioribus adiiciantur Superiora, Magnanimitatem signi ficabunt, ac leoninam fortitudinē, In minori uero igna uiam, inhumanitatem, molestiam, impietatem, perfidiā,

Quibus supra Caninos attolluntur ex rictu labra, pessimorum morum, adclamatores, iniurii, Conuiciato res, mordaces, Quibus totum os protenditur, Labraq; sunt præpinguidiora, rotunda, atq; extrinsecus inuersa, unde Chilonum Labeonumq; cognomina, & moribus et operibus sunt suini, Quibus inferiori labro, supe rius labrum superadiicitur, prudentiores, Quibus con tra labro labium prominebit magis, non prorsus mali, q̄q̄ uani & stolidiores

DE Mento.

Entum quibuscunq; longius, non omnino reprobi, nisi quod preter modum loquaciores ac molliusculi, Qui buscunq; breuius, pessimi, crudeles, diri, atq; infidiatores Ex Serpentibus quei tales sunt, Quibus acutum, bonam habent hi omnes mentem, Quibus rotundiorem figurā circunscripserit, effeminati, Quibus quadratā uiriles Quibus summo in loco tanq̄ in duos uertices dissiluerit, modo scissura sit apparens, dolosi, Nam si leuis, Ve, nerei potius gratiosiq; iudicabuntur.

Aput ualde paruũ, quisquis habuerit, is ab omni erit sẽsu humanoq; captu alienior, Qui modicũ, for tis probe sensatus, magnanimusq;, Qui permagnum, imbecillus, illiberalis, nullius aut certe rudissimi per ceptus, Qui obliqum inuere candior, qui altum contuma cior, qui utrinq; conuexum iracundior, Pars capitis po sterior depressa atq; humilis formidolosi ac prorsus ani mo toto carentis, Caput uolunt id sensibus cæterisq; re bus uideri perfectum, quod mediocre fuerit, quod re ctum, quod et intra mensum consliterit, ac ζ græcæ lit teræ figuram habuerit, Capillos autẽ nihil ad hãc rationem conferre uult Adamantius, Sunt uero multi formes, porrecti, crispi, leues, intorti, molles, duri, dẽ si, rariores, nigri, albi, glauci, rubei, ruffi, flaui, & eiusmodi, Aristoteles tamen molliores capillos, Facilioris uult esse ingenii signum, Duros agrestioris.

De Auribus.

Vriũ multa uarietas, quædam sũt tenues, quædã crassæ, aliæ magnæ, aliæ paruæ, extãtes, pressæ, atq; earum mediæ, Item quadratæ, rotundæ, immobiles et unde flaccorum cognomina, languentes ac deciduæ, Tenues igitur minores ac ueluti circuncisæ fatuum deno tabunt, callidum, maliciosum, Crassæ magnæq; surda strum, Extantes presentaneam hominis docilitatem, mã suetudinem, benignitatem, Pressæ insciciam, ruditatẽ, Quadratæ uero ac mediocriter magnæ in audiendo ac gutissimum.

De Facie ac Vultu.

acies quibus ẽ, Aristoteles inquit, magna, rudiores, qbus parua immoti, quibus larga stupidi, quibus cir

cumlata, animosi, Carnosa inquit Adamantius Facies, deliciosi est hominis, lauti ac pubescētis, Macra studiosi deamatoris, insidiatoris, Parua facies, paruos quoq; re darguit mores, Permagna uero stolidiores. IAM uero ipse Index obtectorq; conscientiæ nostræ Vultus, q̃ incertus, inconstans, uarius, quia totus uidelicet ex animorum perturbationibus confingitur, quin etiam interdum earum simulator ac dissimulator, Quare haud temere ex eo omnibus horis diiudicandum, Nisi quom ab eiusmodi motionibus animi deferbuisse uidebuntur, Mille sunt eius uarietates, Mestus iocundus, Facilis Seuerus, alacer, tristis, clarus tenebrosus, nubilus, Dolorosus, peruigil, somniculosus, securus, audax, meticulosus, et eiusmodi, quorum & animi tales, Alacer autem clarusq́ uultus certissimus index adulterii, Erubescens Hinc illud salua res est, Pudoris ac uerecundiæ, Vultum qui perexprimere potuerit, is se sciat non multum iã abesse à Lisyppo, Nunc uero deinceps et Reliqua,

DE COLLO.

Ollũ queicunq; habuerint oblongius graciliusq́, timidiores sũt, atq; egregie malorũ morũ, Quei pinguidius prolixiusq́, animosiores iactabundi contumaces Quei et compactius, robusti, fortes, atq; ad disciplinas, idonei, Nam quei contra inanius habuerint, uafri, adulteriue, COLlum quod neruis obtenditur, sinistri, ac si adsint et cætera, fatui, inq; demenciam delabantis, Collum præpinguius iracundi, ad disciplinas inhabilis suini, collum breuius premultumq́, audacis, collum densius, nullam in partem cadens, sinistri contumacis inepti collum effractum, semiuiri, collum in dextrã adclinans

ornati, prudentis studiosiq́ue, in sinistram adulteri, ac nullius prudentiæ, in utramq; uero aut in quamuis aliã prauissimi animi ac mentis indicium, In nullam uero, moderationis, plurimæq́ue et artis et exercitacionis, Collũ quibus longum, iisdem etiam erunt crura longa.

DE Ceruice et Gutture.

Eruix quibuscunq; aspera atq; obliqua fuerit, ineptissimi, Quibus quæ sub ea sunt Spondiles asperæ, Collumq́ue prominentius, se se humeris superessuderit, iniurii, præduræ mentis, ad disciplinas, tanq̃ ad musicen asinus, apti, Guttur asperum leuitatem arguit, Proteruitatem linguæ atq; arrogantiam, quod si et spõdilibus hæserit, solam ex iis leuitatem, Item hominem ebriosum querulũ, tristem, iracundum cœnipetam, alioquĩ semper altiora cogitantem,

DE Clidibus Pectore et Mamillis.

Leides, sic enim à græcis uocantur, hi quei è summo pectore in imam gulam exeunt uertices, à clauiũ effectu simili, Obstructæ nullã uim aut sensus aut actionis ostẽdunt, Apertæ molliorem feminatũq;, Mediocres uero, quæ ad nasi longitudinẽ dimensu inter se distarint, insignem hominis et prudenciam et uirilitatem, Quibuscunq; ab umbelico ad Cleidas, maior commensus q̃ sit circumlatio colli, hoc est plus duabus faciebus, Gulosi, Exuriones. Pectus magnum ac dearticulatum significat, robustitatem, Gracile atq; imbecillum animi pusillitatẽ, Carnosum uero affectus dexteritatisq́ue carenciam, MAmillæ quibus in obeso pectore dependent, Scortatores, Ebrioli, et Ganeones indicabuntur, Nunc postremum ad Reliqua, ...

Ingues humeri nullo modo probantur, Robusti robustos & mores significant, Vacui seminatorum sunt ac timidorum; Graciles erectiq; Pessimorum, Inarticulati efformesq; stolidorum, Scapula quibus est robusta, robusti et ipsi, Quibus imbecilla & gracilis timidi ac pusillanimes. Carnosa sensuum indicat egestatem, Angusta etiam fatuitatem, Latior mentis altitudinem, Rotundior industriam, sagacitatem Gibbosa Curuaq; Scapula, Humeriq; in pectus effracti inuidenciam prauitatem. Lumbus osseus fortem significat, & uirilem, carnosus mollisq; mollem et effeminatum, Acutus uero intemperantem ac timidum. Tergum latum ac solidum, animositatis generositatisq; signum. Angustum contra & solutum, timiditatis & illiberalitatis, Incuruus autem homo nequaq̃ unq̃ bonus, nisi membra humidiora caeteraq; urbana affuerint signa, Sic tu eum succinctum ac uenatorium iudicabis.

DE Vlnis Brachiisq;.

Lnae si ita fuerint prolixiores ut demissae manus ad medias infra coxendices peruenerint, Fortitudinis ac felicitatis signum, Breuiores uero quorum capita cibo occurrunt, Maleuolenciae Inuidenciaeq;, Exiles hominem effeminatum, Carnosiores uero disciplinis sensibusq; carentem, Vlnas, Brachia, Cubitosq; ipsos bene articulatos esse oportet quos probari uoluerimus.

DE Manibus Digitis Vnguibusq;.

Anus tenerae molliores q; optimi dicuntur ẽe ingenii argumentum, Durae Magnaeq; fortem illum quidẽ significabunt, haud satis tamen disciplinis idoneum,

Paruæ manus callidum, Perbreues ac Mutilatæ fatuũ, Quæ si & pingues nequissimum, Angustæ gracilesq; manus, rapacitatis, Pleniores quæ oblongos habeant digitos, furacitatis, Graciles tortuosæq; nugacitatis uoracitatisq; indicium. Digitos queicunq; habuerint compactos, nunq̃ boni, Quei constratos disiunctosq; callidi auari, ac perditissimorum morum. Quei paruos gracilesq;, paucissimi intellectus, Quei præmutilos crassosq;, audaces, ferini, Quei oblongos graciles q;, Minimæ rudiorisq; mentis, Digiti qui commensu constiterint suo, omnium optimi, VNgues lati colore albo, subflauoq;, naturæ bonitatem, Angusti prolixiores curuiq;, Item et carnosi, improuidum, male sensatum, Obliqui inuerecundum ac rapacem commostrabunt, Parui, pallidi, nigri, asperiq; ungues, Et q carni hæserint calliditatis, Rotũdiores libidinositatis indicium, Vnguium illuciditas nequaq̃ est hominis frugi, Ipsi tamen per se ungues infirmam habebunt racionem.

DE Lateribus Ilibus & Ventre.

Atera graciliora formidinem debilitatem, Dura atq; Carnosa indocibilitatem, Circumlata atq; in speciem timoris plena, nugacitatem nequiciamq; redarguent Ilia præpinguidiora mulierum, Ossea uirorum, Gracilia densa sordida & tunq̃ eliquata, callidissimorum hominum Venter uacuus & sanitatem & magnanimĩtatem ostendit, Macerrimus ac præter modum inanis, timiditatem nequiciam exuricionem. Carnosus si & mollis fuerit, pendensq;, sensuum hebetudinem, intemperanciam, Ebriositatem, Si durus ceruiciq; compactus calliditatem.

DE Coxis & Cruribus.

Vibus articulatæ solidæq; fuerint Coxendices & Crura Egregiam naturæ aptitudinem præstabunt, ac generositatem, Quibus contra inarticulatæ ac molles timidam imbecillitatem, Quibus prægraciles improbitatem, quæ si etiam neruosæ, præter illa immodestissimani procacitatem, Crura uero ipsa suris prægnantia, intemperantes, inuerecũdos, et abhominabiles indicabũt, Genua quibuscunq; tanq̃ collabantia Mulierosi, Feminatiq;.

DE Pedibus ac Talis.

Edes neruosi articulati, Et generis & morum nobilitatis uestigia imprimunt, Teneri & quales Telemacho dat Homerus humiduli, molliorem significant Præmutili ac pingues ferinos arguũt mores. Oblongi plurimæ cogitationis signum, Parui calliditatis, Magni mechanicitatis, Quei, adæquatas habuerint plantas, aut contra nimium conuexas, Item quei quasi talis incedunt Improbi, Astuti, Callidiq;, Tali autem discreti nobilẽ, Molles Leuesq; effeminatum, Graciliores timidum, intẽperantemq; demostrant, Calcaneorum crassitudo plurimæ seruilitatis atq; indocibilitatis indiciũ, Præpingues talos, Asperiora Calcanea, Carnosos pedes, digitosq; horum incuruos, et Suras prægnãtes Quei habuerint, omnes, patrio uocabulo utar, Catacces, Sic enim pueri appellare solebamus, Fatuæ mentis hominem furiosum.

DE Colore.

Vnc demum pauca quedam & de colore dicamus, Nam nomen ipsum & facta, basis explicabit, Nulli unq̃ artifices, uocem dabunt, Incessum, uultum, spiritum, ætatem, ornatum, Statuæ quom fiũt ipsæ præstabunt,

Quibus igitur niger est Colos, adulteri timidiq;, Albicans color Pigrum, intemperantem, feminatum, inconti nentem, Fuluus dolosum ac multiformem, Subuiridis quem obiiciens Pisoni Cicero seruilem uocauit, nisi ex aliqua egrotatione is fuerit, prauum timidum, Luteus auarum inuidum, Mellinus iracundum epulonem, nugegerulum, dicacem, meticulosum, Flammeus in leuiter subrubescente corpore si perdurarit, naturæ bonitatem, aptitudinem, in disciplinis capessendis promptitudinem, et egregiam animorum nobilitatem significabit, Albus, sufflauusq; et animi et corporis uim promittet, Atq; hec generaliter, Pectus uero subrubicundum, excandescentẽ irã denunciat, Idemq; erit, si quæ circa uentrẽ, Quæq; in temporibus insunt uenulæ paulo apparentiores fuerint, Vultus ipse per se rubicũdus uerecundiam ostendit, Nam si genæ tantum erubuerint, uinositatem, De Coloribus autem oculorum quia iunctim dicendũ de iis fuit, Satis quidem, ut arbitror, est supradictum,

FINIS.

EC Sunt, TVm EGO inq̃, que de Physiognomonica nuper nostro more interpretati sumus, Siqua displicuerint monebitis, Nam ad Pistoriensem nostrum cogitamus dare, uoloq; ei hec probatum iri q̃ maxime, Sed nunq̃d rogo sentitis, quantum hec Statuario intelecta conducant, quantumq; sint ut intelligantur necessaria, an aut deum aut hominum quemq̃ quis ponet, cui prius hec cognita non fuerint? Miseret me fa

tor istorum deorum, atq; in primis Nazerini nostri Die recti, Nam quis erit unq̃ uir bonus, cui quidem honoris q̃ uitæ sit racio potior, qui non & alterum atq; alterum malit Gaballum, q̃ se isto modo spectari, Dissimulatorē, impudicum, furem, perperum, appetonem, tenebrionē, et eiusmodi, Verum et id quidem nimis, Nunc ad perspectiuā rationē pertranseamus, que et si fermè tota picto rum esse uideatur, Ad Sculptorium quoq; munus transfertur q̃ commodissime, EA uero duplex, Altera ad φυσιολογίαν Altera uero ad γραφικὴν pertinebit, Priore quidem illa rationes traduntur, Cur in conspicuis ita perspectus afficiantur ac quemadmodū triplex illa speciendi racio fiat, Ex directo, ex reflexione, ac refractione radiorum, Que quoniam plurimos nacta est & græcos et latinos scriptores, Estq; aliquā to ab hac nostra remotior, non ē mihi propositum eam uos edocere, quei alios soletis, Posterior autem hec nostra duplex, Nanq; uel ad totum opus, uel ad singulas perti nebit partes, Que ad totum opus pertinet prior, ac uisu primū diiudicatur, Que uero ad partes, eas sibi res tā tumodo consi derandas proponit, quæ perspectioni occur rent, Prioris autem huius que se se latius effundit ratio cinatio sumetur Sic, Omne corpus quocunq; statu consiste rit, in aliquo quidem necesse est esse loco, Hoc quum ita sit, quod prius erat, prius quoq; & heic nobis considerā dum, Atqui locus prior sit necesse est q̃ corpus locatum, Locus igitur primo desi gnabitur, id quod planum uocāt, Facies autem q̃ directissimum Sic, Ad perpendiculū me diam lineam demittito, Heinc inde semicirculos circumdu cito, Per eorum intersectiones lineam ipsam æquoream

trahito, Nequis uero fiat in collocandis deinde personis error, fieri oportere demostrant hoc modo, Esto iam in hac quadrata, nam eiusmodi potissimum utimur, tabula hec inquiũt linea, At quantum ab hac, plani definitrix distare debebit? Aut ubi corpora collocabimus? Qui prospicit, nisi iã in pedes despexerit, prospiciet à pedibus, unica sui ad minimũ dimẽsione, Ducatur itaq; quot uolueris pedũ linea hec, Mox deĩde heic lõgius attollatur alia in humanã staturam Sic, Ex huius autem ipsius uertice ducatur ad extremum aequoreae linea Sic, itidem ad omniũ harum porcionum angulos Sic, ubi igitur à media aequorea perpendicularis hec, cum ea que ab uertice ad extremũ ducta fuerat, se coniunxerit, plani finitricis Lineae terminus heic esto, quod si ab equorea ad hanc finitricem, ab laterali ad laterale, absq; ipsarum angulis ad angulos, plurimas hoc modo perduxeris lineas, descriptum etiam collocandis personis locum habebis, nã & cohaerere & distare uti oportuerit his ipsis debebunt interuallis, Atq; ad hunc modum disseruerint, Nos nostro more forsitan distinctius, Sculptoriae perspectiuae pars quã ad totum opus pertinere diximus, triplex. Nam triplex omnino Speciendi legitimus ordo, In Rectum quom uidelicet intra extremas hasce uerticis ac pedum lineas uisus dirigitur, cuius ratio proprie uti arbitror ὀπτική nominata, In Sursum quod ad usq; medium Horizonta supra caput attollitur, que ἀνωπτική dicta, Et Dehorsum quom infra pedes tantumdem demittitur, que καθωπτική nuncupata, In quibus omnibus quid oporteat diligenter considerandum, Ille etenim perspectus qui fit in rectum, non nisi ad priores peruenire po

terit personas, aut per interualla earum ad secundas, atq; interdum etiam ad tercias, Quoniamm uero hoc ip so perspectu, quæ primo se se offerunt res, paulo plus q̃ ex dimidio prospectantibus occurrunt, itidem et isteic in tabula extare primo hoc loco debebũt Sic, Contractius secundæ hoc celsiore, propter racionem distanciæ in plano Sic, Contractius uero et terciæ, uix summam heinc su perficiem mittent, quod ipsum in uetustissimis plerisq; mo nimẽtis obseruatum animaduertimus, Ea nanq; oculorum lex est, Priora se se magis ostentent, longinquiora com pressius uideantur, Si igitur distarint heinc personæ, ab his quei in prima heic constiterint acie, prominebit exte rius planum Sic, Sin cohærebunt heic à tergo posterioris, nihil id ita oportebit, Quom uero suspicitur, atq; in al to aliquid loco significare uoluerimus, uerbi gratia ho minẽ hunc in summia specula, Nautam heic in summa tur re mali, aut Dædalum etiam si libuerit cum Icaro uolã tem, considerandum qua distancia, quáue id altitudine ab hoc ipso suspeccionis centro fuerit, et quantum illinc radiorum unũ quodq; suscipiat, Nã heic propius, isteic remotius, hoc maius, illud minus esse conueniet hoc pacto, Sed quid hoc est Leonice aciem nostram quom attollitur, superas etiam domos deorum scandere, quom dirigitur, xl milia pass. ulterius non progredi, sed in conuexum terminari, quom uero demittitur, inferius pe des non transire, Et tamẽ que sub pedibus sunt nos terre na semper spectare? in quamcunq; uero de feratur partẽ centesimo passu hebetari? Ascendimus enim Cremonen sem et nos turrim, eo quum accessissem nuper ad gram maticos salutãdos, Lugarium cuius cum gnato mihi fami

liaritas, et Caietanum ue strum ut narrare solebat in græcis litteris cōdiscipulum, neq; uero putetis ulla me re in tota illa prouincia delectatum magis q̄ consuetudine quorum est feracissima grammaticorum, q̄ multos Brixiæ, Bergomi? Taberium, Britannicum, Hospitem in primis meum Clementem, qui claras facit suas uideri, Minutulas quasdam ubi grammaticam doceatur Athenas, Quid uero me grammaticis non delectari Grāmatico patre natum? Sed iam ad propositum, Sin itaq; despicietur, quando is est frequencior multòq; difficilior prospectus, maiorem et curam et diligentiā adhibēdum nobis erit, Tunc enim despiciendi hec racio tractabitur, quoties plurimam rem aliquam ostenderimus ueluti, magno in populo quom sæpe cohorta est sedicio, pugnas, prelia, urbes, et eiusmodi, quod ipsum fieri aliter non potest q̄ despectu Etenim in omni re tumultuosa, spectaturi semper altum conscendimus, Quare quoties multiplicē uoluerimus rem ullam talem prospectancium oculis subiicere, ad hanc ipsam despiciendi racionem decurretur, Ac que primo in quam uelis partem se offerūt, proximiore heic loco statuemus, Que deinde intermedio heic conspectiore, Que postremo heic celsiore, eum in modū ut spaciis Queq; suis interdistincta, suo sic ordine dignoscantur, cuiusmodi intelligitur illud, uidet iliacas ex ordine pugnas, Bellaq; iam fama totum uulgata per orbem, Atq; ille uterq; Vulcanius clypeus., Constat enim tota hec in uniuersum perspectiua, dispositione, ut intelligamus quacunq; ratione spectetur, quantum ab alio aliud distare aut cohærere debeat quot necessariæ sint ad illam rem significandam personæ, nō aut nume

ro confundatur, aut raritate deficiat intellectio Dicere equidem de hoc ipso genere toto singulatim plura, nisi prudens Artifex que dici possent, ex supradictis facillime cuncta deprehenderet, Intelligendum est autem in recto perspectu, tabulam ipsam pro pariete, In sursum pro æthere, In dehorsum pro terra accipi oportere, q̄q̄ inter se una semper egeat alterius, ex qua re sola perspectiuæ racionis huius lex tota dignosci poterat, Igitur animaduertite, libet unico nobis exēplo rē omnē significare,

Esto heic Sagulatus Hannibal, heic purpurati Romanorū duces, Paulus et Varro, heic Romana manus, heic Carthagnensis, hac fluuius, heic et cædes, Dirigatur age nunc æquor in rectam oculorum aciem Sic, certe non uidetur, Deprimatur hec pars anterior, iam melius, Age adhuc, etiam melius, Age adhuc in perpendiculum, aptius, ita semper oculus rem sibi subiectam quærit, Esto rursus hoc pulpitum cubitis age altum tribus, si res quæ in eo fient uideri debebunt, certe aut iis quei posterius sunt, ascendendum erit, aut certe quasi hic liber quom legimus attollendum pulpitum, ita nunq̄ et heic erit à natura recedendum, Hanc uero triplicem Speciendi racionē à pictore quisquis ille fuerit animaduertimus ꝑbelle semel adseruatā, Ita.n. is Danaē cōposuerat, ut si prospiceres auarā ipsam puellam stupescentem uideres, Sin suspiceres, Iouem iam iam è nubibus descensurū impluuio putares, Sin uero despiceres, proximas regiones aurea consperas grandine mirarere, Sed de uniuersali Perspectiua hec satis, Altera uero perspectiuæ pars que singulas considerat rerum pariciones, est quidem illa uulgaris, Pictorumq̄ pueris usitatissima Sic, ta

men ut summam assecutus uideri possit, quisquis eam recte tenuerit, Est autem nihil aliud hec perspectiua, nisi que dum in reddendis rerum omnium utcunq; paruerint similitudinibus uersatur, que non ita sunt, ita tamē uideri faciat, Id uero ex mentita potissimum longitudinis mensione, siue hominum, siue ædificiorum aut cuiusuis alterius alicuius corporis, Quom ab sua rectitudine prospectari desierit, siue rotundam siue triāgularem quadringularémue aut quamuis aliam lateralem habuerit formam, Nam continuo ad concisionum quas decurtaciones uocant, difficillimas raciones deueniendum, nostra tamen quantum fieri poterit demonstracione facillimas Rotundas igitur omneis rerum omnium formas concisione præstabimus, Sic, Esto hic circulus, hec rota, hoc age potius speculum, Efficiatur primum ex eo quadrangulus Sic, Mox undiq; de lateribus, et de angulis ducantur quæ intersecentur in centro lineæ Sic, Deinde productis ab hoc uno látere duabus his lineis, eodem spacio circuli fiat hic triangulus, quo ex dimidia parte dissecto, totidem rursus ducantur & heic quot in priore circulo lineæ, simili racione, Qua igitur heic intersecātur, cētrū erit huius alterius, hoc pacto Esto præterea si uoluerimus idem in latus spectari Sic, Ducantur de iisdem ambobus lateribus, diametri spacio, in directum lineæ, nam heic tanq̄ compressura cogetur, hoc modo . . Similiq; etiam racione ducantur per latera, perq; angulos lineæ, quo quidem spacio uidebitur angustari totum, sic, centro adhuc in intersectione seruato, Triangulares autem quadrangulares, lateralesq; omnes nā una fermè omnium ratio, diuersiores, in hūc

sient modum, Esto hic liber, Homerus est, nostræ de liciæ, quem nunq̄ temere à me longius, abesse patior, Esto uti apparet in pluteo rectus, recta etenim primo cē omnia oportebit, quecunq; in aliam erunt statūs racionē transitura Sic, Ducantur de omnibus quattuor angulis in longum paralleli lineæ, paulo & sursius & dehorsius, ut liberit, age Sic, Singuli autem & heic anguli suis contineantur lineis Sic, uidetis ut iam resupinarit,

Spectetur idem & à tergo in hunc modum, Altitudo hec, ipsaq; latitudo, non enim dum Sic apparuerint, quicq̄ de iis comminuitur, erit huiusmodi, æquabilis autē hec superior pagnarum planicies, productis paululum ab latitudine lineis in sursum, Sic, Item & hec inferior ad eandem racionem status, Sic, Nonne præsentata uobis species uidetur? Quin et apertius ut heinc sit Ilias, illeinc odyssæa Sic, Ducantur de singulis angulis in longum, eodem ut diximus paralleli modo Sic, Suis mox unusquisq; descriptus finiatur lineis Sic, q̄ propè eadem oculis, in hanc alteram commutata nunc est forma illa prior, Sed iam altero contenti exemplo erimus, Esto hic. M. T. Ciceronis uel C. Cæsaris facies ad perpendiculum discriminatricæ linea nullam declinans ī partem, sed, perrectissimo contuitu perspiciens in hanc M. Antonii uel M. Catonis, hoc modo, ut reliquū iam corpus, cuius hec eadem est ratio, dimissum fecerimus, Pūctus autem quo terminatur frons, Aristotelico more sit a, in, Intercilis oculorū heic sit b. In extremis heic naribus c. heic in mēto sit d. uertex e. gula inferior g. mutetur inde prospectus, et admediū usq; horizonta tollatur, dirigaturq; acies in signum hoc ubi sit littera s, hoc modo

Ducatur nunc Linea directa a B, ad S, Sic, Reliquae indem hae suo interuallo similiter Sic, En ut perpendi cularis que modo fuerat, nunc obliqua, quin, & Cate rae partes, intra suas continebuntur lineas Sic, Simi li etiam modo & hanc alteram. M. Catonis In despe ctum, suspectum, aspectum, ex dimidio, Sexquioculo, Vultúue toto, diuersissimus in mille uarietates, Sed re rum omnium similitudines quemadmodum ex concisioni bus reddendae sint, in aliam diem transferemus, Est enim maximi ut mihi quidem uidetur negocii, Satis mi hi nunc sit eam uobis breuiter significasse, Atq; equi dem uidemini nescio quid aliud agere, uereorq; ne iam permolestus esse occeperim, Sed quandoquidem cepistis obdurate, Mihi de Statu Motuq; pauca quedam hoc lo co dicenda, Status igitur unde Statuae dictae, Alii sũt recti, Alii flexi, Alii uero & Obliqui, Recti status ii sunt, quei sui natura constabunt, nullamq; omnino uergent in partem, ut quom astamus, Flexi sunt quei primum à rectitudine declinauerint, ut quom proni supi niue accumbimus, Obliqui uero quom aliquo facies auertetur, membraq; ad actionem distorquentur, Quo rum omnium certissima ratio his ipsis continebitur fini bus quos hic effectus comprobarit, Omne quidem corpus, nisi extrema se se undiq; contineant librenturq; ad centrum, collabatur ruatq; necesse est, Stantibus itaq; sic nobis pede in uno, si quo motabit corpus, decli naritq; à recta linea caput plus pede, necessum concide re, Quod in iis uideri manifestissimum potest, quos Graeci σχοινοβάτας nostri haud nimis inepte funã bulos dixere, Illorum enim corpora sic librantur, ut

si quam in partem inclinarint, iam iam ecce casuros speramus,. Sin uero uortatur in dextram facies, perpendicularem ipsam ab extremo narium lineam, dextri pedis quo semper inniti solemus exteriorem nodum non progredi, Aut si in sinistram, interiorem sinistri uix attingere, Sinistrum uero pedem non longius ab dextro ire q̃ pedis unius spacio, Motuum uero, neq; enim que à principibus philosophiae, ipsoq; Platone nostro dicta de statu motuq; sunt, repetenda nobis hoc ipso in loco duximus, queidam sunt primi, ut quom incipimus moueri, Queidam medii, Quom intra iniciũ finemq; uersantur, Queidam ultimi, quom ad finem ferè perue nerint, nec dum firmantur, Si enim firmarentur, Status quidem dicendi essent, non motus, Quare & illi Status laudantur, quei uel à motibus facti uidebuntur, uel in motus transierint, Motus praeterea aut sunt faciles, aut uiolenti, Faciles motus sũt quei remisse nulloq; fiunt conatu, ueluti quom deambulatur, Violenti sunt quei uires conatusq; uehementiores exprimunt, ueluti quom accurritur Quom trahitur pelliturq; huc uersus & illuc, Eiusmodi sexcentae sunt uarietates, Alii fiunt huc illuc in Rectum, Alii in dextram, Alii in sinistrã Alii feruntur in sursum, Alii in dehorsum, Est autem uti status & motus. ita & ocium, Ocium uero alterum est liberale, Illiberale alterum, Liberale est ueluti quom philosophos mortẽ commentantes, uti apud Aristophanẽ Socrates est, in cista suspẽderimus, Illiberale uero iam dudum in omnium pictorum consuetudinem uenit, Precipuéq; solitum fieri à Mantenio nostro, ubi negligẽtes famuli modo accumbunt, modo dominorum imperia

deoscitantes expectant, modo inertes, stupidiq; manent. Quod oportune factum si fuerit, iocunditatem simul atq; ex uarietate graciam afferet. Sed enim superioris perspectiuæ species, quas tamen de Hermogene mutuabor Regi tuo, potissimum duæ, σαφήνεια Quō scilicet spectancium oculi quadam afficiuntur perspicuitate, Sic, In medio classes æratas actia bella cernere erat, totūq; instructo Marte uideres feruere Leucatem, auroq; effulgere fluctus, Itemq; illud, Namq; uidebat uti bellātes pgama circū, Hac fugerent graii, premeret troiana iuuentus, hac phrygas instaret curru cristatus Achilles Et Ευκρίνεια Quom uidelicet exornatu queq; suo ac decore placent, Sic, sæuit in medio certamine mauors cælatus ferro, tristesq; ex æthere diuæ, & scissa gaudēs uadit discordia palla, Posterioris autem huius tres, ἐνάργεια, Quādo scilicet ex ea re quodq; præcesserit, quodq; fit, euidentissime repræsentatur, Sic, & uersa puluis inscribitur hasta, leuiq; patens in pectore uulnus, ἔμφασις, Quom quid ex ea ipsa re futurum iam sit commostratur Sic, Constitit in digitos extemplo arrectus uterq;, Manet imperterritus ille, hostē magnanimum opperiens, et mole sua stat, Αμφιβολία Quoties dubium fit, que medio locata res est, huc potius an illuc referri oporteat, Sic, Lora tenens tamen, incertum enim uideri posset, id ne sit q̄q̄ hæreat curru resupinus inani, an q̄q̄ ceruixq; comæq; trahantur per terram, Scilicet inter illas media, Vt enim altera manifestiorem que nondum acta est, rem facit, Altera futuram ostendit, Ita & hec rem utrinq; dubiam proponit, quod in Polignoto thasio pellaudarunt, Fertur is militem ita pinxisse,

ut diiudicari haud ullo ſane pacto potuerit, conſcendere mallet miles equum, an mallet equo deſcendere miles, quam rem et ipſi nos Sculptura nuper imitati ſumus, An non Homericum illud glauci, Ante alios ſemper magnis excellere rebus, habere in animo ſemper debebimus? Item & ῥόημα, quoties plusq̃ fiat intelligitur, cuius generis fuiſſe aiũt picturas Protogenis Sic, Truncam manum pinus regit, Demiſſum lapſi per funem, Indutus at olim Demolos curſu pallantes troas agebat, Sed in omnibus hiſce prater q̃ in Amphibolia unico hoc ſemel Poetæ, nam qui apud Sculptores noſtros inuenias? exemplo contenti erimus, Intextusq; puer frondoſa regius ida Veloces iaculo ceruos curſuq; fatigat, Acer anhelanti ſimilis, quem præpes ab ida ſublimem rapuit pedibus Iouis armiger uncis, que rogo Enargia? Quid uero et hec que ſequitur Emphaſis? Longæui palmas nequicq̃ ad ſydera tollunt cuſtodes, Quid uero et hoc poſtremum? Sæuitq; canum latratus ad auras, quam multa ex eo intelligentur? Pueri certe ſpecioſiſſimi pacienciam, Intẽperantiſſimi raptoris incõtinenciã, qui nec ſtragula q̃dẽ expectarit, Sed iam de Graphice ſatis. Altera uero Ductoriæ pars, quã ψυχικὴν hoc ẽ animacionẽ uocauimus Sola quidẽ μίμησι continebitur, hoc ẽ imitacione, Cuius tanta ut mihi uidetur, uis eſt, ut uel ſolam eã poſſe Sculptori ſatis eſſe affirmarim, Ecquid tam multa? q̃ Anguſtiſſimis ecce terminis Sculpturam, finiuimus, quã facilem ecce uiam commoſtrauimus? certam breuem Antiquiſſimam, Et que ſola Lyſippum eo uſq; perduxit, ut ab alio ſe effingi etiam edicto uetuerit Alexander, Credendum eſt enim oſtenſam hanc ſibi ab Eupom

po pictore, ac uere Eupompo uiam tenuisse semper, neq; ab ea unq̃ diuertisse, Ille etenim quærenti Lysippo, quẽ potissimum artificem sequeretur, commostrata multitu dine, respondisse fertur, naturam eam imitandam, nõ Artificem, Nos quoq; hortamur, admonefacimusq; iden tidem omnes quei Corynthii, non thuscanici esse cupiũt, ube corporis circumscriptionem fecerint, remq; ad ge stus Symmetriamq; perduxerint, naturam ipsam dili genter inspiciant, habeantq; & elegantissima & pulcher rima corpora, nam, quod Zeusis Crotoniates docuit, Perfectam in uno corpore pulcritatem haud facile inue nias, Si nudos inq̃ fecerint, nuda, & quos uoluerint ge stus aptissime imitantia, unde singulorum membrorũ iuncturarum, neruorum, uenarum, rugarumq; paricio nem ad suum opus deducere possint, Scio quid rideas, Arguciosculi estis plusq̃ speraram, Alia quidem appa rent in Herculis, quoniam Hylæ non licet tergo, Lacer ts, pectore, cruribus ac toto deniq; corpore, hydram con ficientis, Alia cum Anthæo Luctantis, Alia tauro cor nua dissipantis, Alia aliter agentis, Dulciter tamen, ac non uti ab eo factum est, qui Coleonum ad Pauli nup posuit, Ille enim ita ut aiunt cruditer equum imitatus est ut non aliud q̃ denudati equi facies uideatur, Sed satis quidem ut arbitror à nobis dictum est, De ea parte quã maximam putauit Donatellus, de signacionem, ac rusti cioribus uerbis, que tamen si pensitentur, dexteraq; adiiciatur, Sanè q̃ pulcherrimum opus efficient. Nũc uero de altera parte dicẽdũ esset, quã nos χημικὴν siue fusoriam nominauimus, que quoniam & feda et caliginosa est, eam si uidebitur, prætermittamus, Non

enim cera non buxus, Sed creta, sed stercora, carbones follesq; tractandi, Mouenda liparensis officina, Exercitandi Steropesq;, Pyracmonq; Ac satis dudum estis hoc sermone nostro defatigati. REG. Nisi tu dicendo nos quidem nequaq̃ sumus audiẽdo, ut pro utroq; agã, LEON Perage, nec iam causari occipias, Tũ Ego Sic; Chimice unde infamis illa omnibus usitatissima sæculis ars dicta, que circa metallorum exalteracionem uersatur, In duas à nobis diuidetur partes, In formarum confectionem, & in metallorum informacionem,

Formas autem nunc eas intelligimus, quæ speciem de cera suscipiant, contineantq;, ac postremo tandem fideliter reddant, In quibus Cretæ potissimum natura considerandа, ne siet tenax, ne terrea, ne turpis, Mollitur deinde, subigiturq; tomento uel uentre equino, pari porcione, quóad neutrius discrecio fiat, additis interdum cineribus latericióue puluere, Desiccatur, Eraditur, Excribratur, rursus perfusa aqua lutescat, neq; durius neq; mollius, Dicerem quid prima, quid secunda, quidue tercia sit illinicione obseruandum, quemadmodum postremo ferreis uinculis agendæ, Queadmodum decoquendæ humandæq; sint formæ, nisi consulto uos hec ipsa uidere q̃ audire malim, Atq; equidem puto uos in officinis istorum quei bellicas murorum machinas atq; æra sonancia fundunt interfuisse, In metallis uero ipsis informandis diligencior prosus erit racio adhibenda, Ne chimistarum elogio, operam simul et carbones perdidisse uideamur, in qua quidem re summum erit metallorũ naturam cognoscere, atq; ube delicuerint ebullierintq; informare, Neq; uero est quod physiologicæ nunc ad

ducam, uosq; ego docam que sit auri, argenti, aeris, stagni, ac caeterorum natura, Quid ue ex horum con fiat permixtura, Equidem nolo noctuam Athenas, aut uideri Chimicae sciens, Intelligendum tamen aes temperari solere multis modis, Alia enim utuntur temperatura campanarii, Alia et nos, Que sciencia defuit Donatello, Nunq̄ fudit ipse, campanariorum usus opera semper,

Illorum temperatura, Vicenae interdum, et ex qualitate aeris, trigenae Librae stagni in centenas aeris, Nostra uero aut Statuaria, aut Tabularis, aut Sigllaria Statuaria hec, duodenae stagni in centenas libras aeris, tercia parte collectanei, Plumbum quidem ipsum aeri non admiscetur, Additur tamen plerunq; ad colorem, Nigri plumbi porcio decima, Argentarii uero, id enim est albo nigroq; pariter mixtis, uicesima, colorem contrahet, quem dixerunt graecanicum, Plumbi nigri duodecima addita Cyprio purpureum, Tabularis hec, Denae librae stagni in centenas aeris, Sigllaria uero hec, funditur aes collectaneum longo usu perdomitum, simul & orichalchus pari porcione, in singulas libras additis interdum binis unciis stagni, interdum si rutilus quaeratur colos tutia, Nam si albus Sic, Collectaneum aes depurgatum fundito, arsenici nitriq; de fumatorum ternas uncias, in binas eius aeris libras, frustillatim coniicito, obturatū in uase percoquito, postremum infundito, dealbescet sic in speciem argenti, Si post noricas fornaces nobis ferrū eliquaretur, commodius plurima fieret colorum in aere diuersitas, Ac scite qdē Aristonicas, qui quū uesani Athamantis filium praecipitare uolentis furorem, et mox praecipitato illo residentis penitenciam uellet expri

mere, ferrum et æs miscuit, ut eius rubigine per nitorē æris relucente, rubor exprimeretur uerecundiæ, Pleriq; tamen inuenti quei affirmarent, Si ferri scobem subtilissime delimatam, Arsenico pariter saliq; permixtam ardentissimis fornacibus diem totum calcinatam feceris, adéo permolliri, ut argento atq; ære facilius colliquari possit, Rursusq; obdurari, si candens intingatur aqua frigida, Liquatum æs emendatur sale tartaroq;, Ebulliet, ipsoq; in iactu depurgabitur à Scoria, iniectis laciniis Lini ceratis oleatisq;, Ebullicionis autem permaturæ signum, nonnulli dixerunt esse furfur iniectum, si peraccendi statim non effumando uideatur, Pleriq; dum Scoriam fecerit expectant, frustra uero speraris ullo quo uis artificio, recte informari metallū posse, ni si iam decoctissimæ prius formæ, suas uti, quot ue oportebit spiramentorum emissuras habuerit, Sed hec audiendo aut parum prosunt aut nihil, Igitur ad officinam, Ac si qua id racione uerbis explicari posset, non de ullo melius q̄ de poeta cognosceretis, quō sic ait, Striduntq; cauernis, Stricturæ calybū, ac fornacibus ignis anhelat, Fluit æs riuis, auriq; metallum, Vulnificusq; calybs uasta fornace liquescit, Ingentem clypeum informant, Sed quoniam sæpius per imprudenciam euenit, medio ut iactu metalla defecerint, multum enim facit ne id ipsum accidat, si scierimus quota metalli cuiusq; porcio correspondeat Argillæ Ligno ac Ceræ, Ponam hoc loco que inueni ab aliis tradita, Singulis libris Argillæ correspondebunt Nouem æris, Ligni fagmei xiiii, Ceræ uero vi. Aeris albi viii. uncia & semis, Cyprii viii drachmæ iii, Orichalchi viiii unciæ ii ac semis. Stagni vii

viii unciæ x drachmæ iiii, Argenti xi, unciæ vi. Plūbi xii. unciæ ix. Auri xix unciæq; tres, ut drachmæ nouem efficiant unciam unam, nonnulli in quadratas formas cubitalis undiq; mensionis. DII. Mill. pōdo æris dixerunt infundi oportere, sed quisq; sibi homo prudens rem omnem certam faciet experimento, ante q̄ fundat, Si tamē meminerimus sēp meliorē esse condicionē eorū q̄bus res supersunt, q̄ q̄bus desunt, multoq; semper oportunius hoc esse ut demi possit, q̄ ut addi oporteat, Nam quid ego dicam, de commissuris, Stultissimum quidem existimo ubei res semel integra fieri poterit, in frustra disiungere, ut iterum iungas, Si tamen ita necesse fuerit, Mihi quidem eas in triangulorum speciem fieri in hūc modum ... placeret, Nam & pertinacius hærebunt, et dissoluentur temere nunq̄, Sed, REG. Sed, istud tuum memineris, Quæso cur antiquam & infamem feceris artem Chimiam? Operæprecium, EGO tum inq̄ Regi. Ferunt Pellem illam Arietis auream, ad quam cum delecta argiuum heroum manu, celeri prouectus est Iason Argo, non Pellem ipsam uti ex hoc eo Poetæ finxerunt, Sed arietinis chartis fuisse librum, qui conficiendi auri & argenti racionem continuerit, Eius uero artis uti & cæterarum omnium innumerabilibus penè sæculis peritissimos dicūt fuisse Aegyptios, ac longo post tempore Diocletianum Cæsarem ob proximarum rerum in ea prouincia suspicionem, conquæsitos undiq; artis illius libros omneis comburi iussisse, nequa diuicias compararent, Pecuniarumq; copia fidentes, Romanis aliquā do Aegiptii bellum inferre auderent, atq; ex eo publice semper habitam flagiciosam, Sed si unq̄, nunc certe fla

gicio ſiſſimam, que per fida pleros iam regnaturos, iam mendicare coegit, Nunc autem ad, Sed, illud noſtrum re uertamus, iamq; ad commodiſſimam Sculpturæ ſpeciem Εκτυϖωσιμ que dici à nobis efformatoria poteſt per tranſeamus, Nam de tota in uniuerſum Sculpturæ mate ria ſatis iam dictum uideri uelim, TRActatur autem ea quadrifariam, Siquidē Creta, Gypſo Cera & Pului ſculo conrfomamus, Creta Sic, Argillam ipſam fictilē accipito, In aquam colliquefacito, quod ſubſederit tenu ius ad solem, ad furnum arefacito, in puluerem redi gito, Excribratum paulo durius impaſtato, Mox quod uolueris ſigillum ea ſemel imprimito, & ſiccatum fi glina concoquito, Ita capillū etiam efformabis, Gypſo Sic, illud uero calcis ſpecies eſt, Aiunt in Cypro & The bis fōdi, Sed nil refert, dum Bononienſis Appenninus mirum q̄ in ea urbe Gypſum abundat, Dum & Alpes id nobis ſufficiant; Eius autem triplex eſt ſpecies Mar moroſa, Gleboſa, & Aluminoſa, Marmoroſa quidem utilior, nam & ſcalpitur ad Statuas & ſuum morem deco cta pertinacior, Mirabilē ea nobis uſum præſtitit nuper ad lacum Sebinum, quem nunc accolæ ab oppido quod ab eius uti arbitror portorio nomen acceperat, Gypſeum uti & ab ardea Benacum, etiam corrupto uocant, At quā ta me noua uoluptate affecerunt illi lacus, illa eius pro uinciæ quam quidem oppidulatim peragraram iucunda felicitas, In Ethruria quoq; ex eo Gypſo toreumata mirati ſumus, Quum ex alabaſtrite uiderentur, tantus erat lapidis illius nitor ſplendorq;. Aluminoſa uero ſi pelluxerit, ad id quod uolumus, longe commodior, nā de altera nihil oportet, decoquitur furno lente calido, teri

tur pilis ligneis, Excribraturq;, Statim ut tepescente aqua permaduerit, superinfunditur, ube peraruerit, tolletur, Quod fieri salua re nunq̃ poterit, nisi prius oleo illitū, aut plus semicirculo fuerit occupatum, Nam primum hoc, deinde & illud efformabimus, quoad integram rem habebimus, continebunt autem se se frustula firmius, si quod erat prius, excauatum inueniatur à posteriore, ut ĩ commissuris, Emendabitur autem huiusmodi formula ad ceream rursus plumbeámue effigiem hoc pacto, Desiccato rursus, Sed furno calidiore, Quoties oportuerit in tepescentem aquam, si fis ceram immissurus immergito, Si Cauitas placuerit, post paululum ube infusa fuerit, effundito, Si uero plumbum proderit eam optime desiccari, plumbumq; ipsum nigrum albo quod marchisitā uocant & antimonio temperari, xii porcione. Cera aūt efformabimus Sic, liquefiat primum, Mox ad eam racionem quam diximus superfundatur, uel si commodius fiet, in eam ipsa res commergatur emergaturq; donec amictu uestita fuerit crassiore, frequēcius, desecetur acie tenuissima, adaperiatur, iungaturq;, Ad soliditatem infunditur Gypsum, Ad cauitatem uero que sola in his admiracionem habet, etiam uti docuimus, cera, sed si prius illam humor circumfluxerit liquidus, Cuius quidē inuenti racio, & si in uno prius architecto quondam constiterit, iure tamen quando illius cum ipso deperierat, mihi debebitur. Cauitas uero ipsa, ube cretatum fuerit extrinsecus, accipito tanq̃ de Gn. Flauio rem secretissimam, replebitur Argilla quam edocuimus tomento & eq̃no uentre subacta, mixtis puluere latericio, interdum molari, interdum uitreo, Siue etiam adustarum forma

rum, calx uiua, cineribúsue, Puluisculus uero qui optimus sit, diu queritari à multis solitum, Is autem aut Natiuus est, aut Facticius, Natiuus qui per se nascitur qualem nos nuper in agro Cremonensi deprehendimus, Facticius uero qui fit, Fit autem de ea materia que uim ignis omnem sustinere ac pati possit, Quare non unus habetur, alii enim ex pumice, alii ex ossibus deustis, alii ex Scobe ferri, alii ex colliquato in fornacibus latére, alii ex Smirillo, alii ex rebus aliis, Ego uero omnes modis omnibus expertus aptissime utor uel ferrugineo uel latericio, Ferrugineus fiet Sic, Accipitur Scoria siue etiam Scobes ferri subtiliter delimata, Purgatur, Impubis pueri urina acetóue, Semimenstri spacio perfūditur, Aduritur fornacibus, Teriturq́ pilis, Itemq́ id rursus ac rursus dum ad eā tenuitatem peruenerit, qua tactum effugiet, Mox quando opus erit, humectatur aceto aquáue salsa, Latericius autem Sic, Lateres ardētissimis colliquati fornacibus simili modo teruntur, Simili etiam modo minutissimus puluis factus inebriatur, Conformatur stacionibus, admouenturq́ prunæ, ut nihil humoris permaneat, deniq; perignescat, Quod si puerilem tantum urinam ebiberit, nullo ferè opus erit igni, uix pauculo calore, candēsq́ hoc naturæ miraculū cōsiderate infusum metallū nō āpullescet, Nō parū aūt cōtulisse iudicabitur, āte q̄ metalli iactus fiat, candelæ fumus subiectus, præsertim si res ita subtiliter cælatæ fuerint, ut facile iniuriam pati posse uideantur, Dicerem quidem hoc satis esse, nisi exornandus quoq; nobis esset & finis, Constat autem finis perfectione, perfectio ipsa omnis perficitur, extremorum dimotione, & pulcritudinis

inductione, atqui extrema ut in cæteris rebus sunt Excessus & carencia, Excessus Scapello tolluntur & lima, Carēcia uero mediabitur adiicione et adiunctione, Adiicione hoc modo, Terebratis crebro lateribus inducatur, uti oportuerit, cera, cretetur deinde, Mox & emissa cera, & Argilla decocta, in fundatur sui generis metallū, Adiunctione uero, quom adglutinamus Sic, colliquatur ut mos est fictili uase oricalchus, additurq; singulis eius libr. uncia arsenici, teritur deinde in mortario æneo, qui puluis permixtus boraci, inspergitur commissuris, apponiturq; igni ad eliquacionem, conglutinantur plerunq; æra, stagno, & pice, inductis ferro candenti. Pulcritudo autem omnis perfecta uidebitur leuatura & coloracione, Leuatura quom delimationis asperitatem tollimus cælo, nitoremq; superinducimus pumice, stilo calibeóue dēte quē bronitoriū uocāt, Coloracione uero quō suū cuiq; parti colorem damus, Idq; uel iactu ipso ex sciencia chimices quam præmostrauimus, uel post iactum, hoc modo, Albus color precipuus argento Sic, deducitur argentum optimum in brachteolas tenuissimas, malagmaturq; uiuo, deinde cum aqua nitri & aluminis ferreo superinducitur stilo, mergitur oleo ferueścenti ad assacionem, imponitur prunæ candenti, Ebullitur in aceto sale locio tartaroq;, leuaturq; rursus bronitorio, Aureus color ipso fit præcipuus auro, eadē racione qua et albus argento, nisi quod in oleo perfrigi non oportet, Id uero si temperatura caruerit stagno, aliter enim res agetur ipsorū brachteis, Fiunt et huiusmodi colores multis aliis modis, quei quoniā nec ita perpetui, nec meliores, ne curauerimus, Crocus autem proueniet in prætextis co

lor, Si per extersũ sigillum candenti superimponatur laminæ, quoad eum ipsum uidebitur colorem contraxisse, Frigescatq; paulatim, Viridis si perhumectetur aceto salso, Niger, aut ex liquidæ picis uernicacione, aut ex palearum, si prius emaduerit, suffumacione, Hi quidem nunc sat erunt, dum captabimus & reliquos, Nam ipsi oculorum ac pupillarum colores, de India Muranoq; petendi, Sed de India sane in sua illa Minerua Phidias, de Murano nos & commodius & fortasse etiam melius

Sed nunquid cælaturam ipsam præteribimus? non quidem ut eius raciones, quas omneis ostendimus, explicentur; Sed ut quid sit, quom cælaturam dicimus intelligatur. Est autem cælatura ut uno uerbo expediam, quom ac plana superficie exculpimus effigunculas excauãdo, In quacunq; id fiat Regi materia, que per si stat eadem semp. neq; imagines plus q̃ ex dimidio prominere uideantur, Potissimum tamen metallica, atq; argento in Scyphis ad similitudinem huius quod circum supraq; complexu terram continet caui cœli, quod à Pacuuio dictum, uti plemmyrium undosum à Vergilio, Sed alterum ornatu, dedit appellacionem huic parti, Alterum obtectu, Decultacioni, Species eius, Anaglyphicæ quando exculpitur ut extent imagines, Diaglyphicæ quando insculpitur ad impressuram, Encolapticæ quando laminæ cudendo efformantur, quæ maxime ad aurifices pertinent.

Itẽ & Toreutice Quom uasa fibulas, candelabra, & eiusmodi ancidimus, latine ut uideo proprie dicta politura, Nam quum nostri à τορνω rotundum fecissent, quẽadmodũ ab αρπαγος rapacẽ, et à μορφα formã quom deinde τορνεύειν uellent, non rotundare, quod ita

oportebat aliam significationem habere, Sed ab ipsis uerticibus in queis circumuoluitur tornus, polire dixerũt. τορεύειν ipsũ reddentes, quod plerunq; ad eleganciã referri solitum, idq; & posteriores tornare, In hac plerosq; nobilissimos honestissime uersatos scimus, nam q̃ tũ hoc q̃ muscas consectatos nostris principibus præstitisset? Item & ἐγκαυστικὴν quam inustoriam appellabimus, quecunq; ea olĩ fuerit pingẽdi racio, cera in parietib. postq̃ nec apud græcos ipsos grãmaticos satis constat & iampridem exerceri desueuit, dehinc eã intelligimus que ipso tractatur Encausto quod Smalton uocant, usitatissimam, quom uidelicet argentum, æs, uitrumq; pingimus, id enim pantochromaton, hoc modo, Teritur subtilissime in puluerem, Superfunditur deinde aqua, stiloq; in pingendam partem inducitur, Postremo ad eliquacionẽ aduritur, Quid uero plura? Ventum ad supremum ẽ Diximus de affinitate quam habeat Sculptura cum litteris, Aperuimus qualis esse deberet Sculptor, Recensuimus, unde, ubi, aut qua de causa cœpisse potuerit, Declarauimus materiam Statuarum, Ostendimus quot essent Statuariæ species, Diximus de Symmetria, De Lineamentis, De Physiognomonia, De Perspectiua, De Animacione, Chimice, Efformatoria, Exornacione, Postremo & De Celatura, equidem nihil arbitror restat, cur nõ satis à me factum esse putetis, quum non Sculptoriæ modo unius artis, sed & totius Statuariæ raciones omneis explicauerim, Nempe huc tendunt, huc referuntur et reliquæ, non aliter q̃ scienciæ & artes cæteræ ad ipsam philosophiam PLAstice Sic, Fiunt de Argilla in eum quem diximus morem effigies, Arescunt, figlina deco

quuntur, Postremo quoniam id membratim conglutinantur colla è uiua calce & albumine ouorum, continuo statim, Inducuntur & nouissime colores linaceo nuceóue oliuo, q̄q̄ nec pictoribus debere ceperint in Ethruria Plastæ, Encausto enim deuitrant, Proplasticæ autem dicitur quom futuri operis formā Plastes creta finget, ueluti Quom Sculptor cera, protypus, & Architectus ligno modulus, Maximo hec olim in usu, nihil ferè moliebantur nisi ex Proplastice, ex ea enim et futura deprehenduntur errata, et nullo prius q̄ fiant incommodo castigantur, multoq; aliter q̄ isti nostri opinantur, ipsa res cicius expedietur proposito iam exemplari quod imiteris.

TOMice uero Simplicissima omnium species, ut que ipsa tantum modo sectione Glutino & picturacione perficiatur, Glutinum autem eius ichthiocolla, Item calx mastice caseusq; pari porcione, simul omnibus contritis.

PARadigmatice itidē, Exprimuntur creta ceráue liquenti effigies, Gypsum mox infunditur, deinde calda aqua, ubei dissolutum saponem feceris ad marmorei nitoris graciam inebriatur, De fectus autem Gypso rursus addito castigatur. COLaptice itidem Scalpello ꝑficitur lima terebroq;, ad nitorem postremo, ipsum lympha & pumice, Glutinum uero si quid forte acciderit hoc, mansam masticem, atq; in ceræ modum perdomitā statim adapplicato, Item & Sic, picem, armenium, cerā admisceto, et concalfactis frontibus admoueto, Sed quo res expedicior fiat, In colaptice hec obseruanda, lapidē, dimetiri in longum septempeda, perpendiculari quam discriminatricem appellauimus linea medietatem definiri Ex intersecatu semicirculorum planum designari, Heinc

atq; inde pedali mensione corpus iu latum definiri, Circino & oris & oculorum posituram deprehendi, altero pede statuto in perpendiculari, & altero ad extrema p̄ ducto, Sed in Academiā hanc nostram, ἀγεωμετρητος nemo, HArum autem origmem sane quondam olim de Aegyptio Sacerdote Solon acceperit, nobis quidē sēp puellulis non licet, PLasticen tamē ipsā Chaldæus Moses ātiqssimā ē te status, haud equidē inepte, cuius au thor deus ipse primus extiterit, neq; uero aliter uideri debet, q̄ optimum eum fuisse Plastam, qui hos tam ad mirabiliter mundos ita formauit, Tanta uero plasti ces huius authoritas, ut eam nonnulli Sculpturæ matrē appellarint, Fertur et à Dibutade Sicyonio Corynthi ad inuenta, deamantis filiolæ beneficio, Floruerūt autē in ea Promœtheus ob artis excellenciam dictus, raptum de cœlo uitalem igniculū limo immisisse, Rhœtus, Ideochus, & qui primus inuenit ferrum fundere, atq; ex eo sta tuam facere Theodorus Samii, Plastices etiam inuento res existimati. Eucirapus, Eugrammus, Lysistratus Lysippi frater, Demophilus, Gorgasus, Calchosthe nes cuius officina ceramico uico nomē dedit, Possunius q̄ pisces finxisse dicitur, ita ut à ueris non facile discerne res, Arcesilaus cuius proplasticen pluris aiunt uenisse solitam, q̄ cæterorum opera, In Italia laudatissi mus quondam Turanius Fregellanus Nostra etate Vi tus Mazon Mutinensis, quem nuper nobis Gallia cum plerisq; rebus apstulit, Vxor etiam eius finxit & filia Lucas Rubius Florentinus ex Aurifice Plastes, cuius inuentum, fictile opus encausto pingi, Andræas eius ex sorore nepos, nullis quos ego uiderim posterior, Naturam

existimes ipsam fecisse que huius manus effinxit, Nam quid ego uobis commemorem, Nannum miniatorem, Dominicum figulum, & Andræam crispum Patauinos?

LIgno uel Vergiliano carmine notissimus Dædalus rudis quidem artifex, ut qui à posterioribus longe fuerit superatus, Sed cuius opera cuncta diuinum quiddam habere uidebantur, Clarus & in Samo Smilis ægmensis quē Callimachus Scelmin appellauit, Dedali ipsius ætate, nec tamen & pari extimacione, non quod inferior is esset arte quam Dedalus, Sed quod minus magnis rebus usus, nullo facinore, nulla regum familiaritate, nullo errore, nullis & calamitatibus insignis, Atheniensis q̃dē ille sororis filium interfecit, In Cretam uenit Minoi & filiabus aliquandiu iucundissimus fuit, Sed cognita mox eius à rege nequicia, in carcerem est detrusus, Inde cum filio simul effugiens, Inycum Siciliæ urbem ad Cocalum applicuit, Siculi belli aduersus Cretenses causa fuit, scilicet eum Minoe repetente et Cocalo perdenegante, à Cocali filiabus in tantum amatus, ut de Minois morte in eius graciā deliberarint, Itaq; per omnem Siciliam dispersa, in Italiam quoq; ad nos eius fama ꝑuenit, At uero hic ægmensis, angustiore patrimonio, nisi semel in Samum uectus, uix reor illeic ubi egregiam illam Iunonis Samiæ Statuam fabricarat, notus. Ebore nunq̃ satis elaudatus Phidias, & si fabulæ credimus Pigmalion, GYpso autem ob tenue artificium, nullus MARmore quidem iunumerabiles, Sed quorum mihi memoria potior, hi Attalus Atheniensis primus ut putatur in Græcia Statuarius, Sed certe constat inicio multis antea sæculis et templa & statuas

à Danao dedicatas, Dipœnus, Scylis, horumq́ discipulus Dorcylidas, Mædon Dorcylidæ frater, Theocles, cū Egylo patre Lacedæmonii, Dionysius Argiuus, Simo æginensis, Cleon Sicyonius, Malas Chius, cum Miciade filio & Antermo nepote, Phidias ipse Atheniensis, Alcman, & Agoracritus discipuli, Cersatides Calaber, et Bupalus, uti opinor Pharæates templa deorum architectari & Statuas bonus effingere, Fortunæ simulacrum Smirnæis faciens, In uertice polū, In altera manu Amalthiæ cornu ab Græcis habentem fecit, Tantum eius deæ uim & facta declarans, quantum non ipse Homerus intellexit, qui connumerans eam in Cereris hymno, tanq̄ unam filiarum Oceani, nihil præterea aliud addidit, quantum nec deinde uix Pindarus, qui alia multa in fortunam dicens Pherepolin appellauit, Scopas, Timotheus, Bryax, Leocares, in Mausolæo cælando æmuli, Praxiteles infinitis prope operibus, Sed potissimum Venere Cupidineq́ deamatis clariss. Archesitas, Cleomenes, Mnestratus, Eutychides, Philiscus, Timarchides, Policarmus, Heliodorus, Lysias, Agesander, Polydorus, Athenodorus, Craterus, Pythodorus, Polidectes, Hermolaus, Artemon, Timomachus, Cæterorūq́ innumera multitudo, Sed elegantissimo græco Epigrāmate celebratur Timomachi huius Medæa, que uidelicet amore saucia, natorū sāguine patris iniuriā ulciscens, & seruare, et occidere uelle uidebatur, Id autē opinor huiusmodi.

Quod natos feritura ferox Medæa moratur,
Præstitit hoc magni dextera Timomachi.
Tardat amor facinus, strictum dolor incitat ensē
Vult non uult natos perderet ipsa suos.

In minimis autem operibus Myrmecides, & Callicrates admirandi, alterius quadrigulam alis muscæ coopertã alterius formicarum pedes, ita subtilissime scalptos traditum est, ut uix intenta propius acie peruideri potuerint, NOstris uero temporibus scalpendo marmore insignes habiti, Ninus, cuiasnescio, Nam semper hoc tantũ usus est inscriptionis titulo, Nini opus, Antonius crispus, qui cum uobis fuit familiaritas, Petrus Insubres, Tullius, atq; Antonius eius filii, Sed ne ego Tullium præterierim illaudatum? Equidẽ ni uererer uisum iri amiciciæ, non ueræ laudi datum iudicium de illo meũ, dicerem profectò scalptorum omnium quos ulla unq̃ uiderit ætas præstantissimum, neq; indignis ornaretur honoribus, An quid non priora ingenia, priora & miracula rediere? Circumferebantur in pompæ morem Taruisii epistyliorum coronæ quas ille iunior uariis intercelarat foliorum ornamentis, Aderat Crispus partim æmulacione quam cum patre Tullii gerebat, partim & tantæ nouitatis fama permotus. Cunctis igitur admirantibus, qui tanta ueritate fieri potuerit? nunq̃ prius è marmore coronas factas fassus ẽ q̃ gladiolo id ita esse deprehenderit, Quod mirius miraculum huic comparari poterit? Prudentissimum artificem Tullii cælatura deceptum, Nec uero et frater qui cum summa est artis æmulacio laude minor, Sed & iure optimo laudatur in bois Christophorus Gobbius, In quo nisi unum hoc damnãt quod assuetus Herculeos artus imitari, eo quidem sepissime paulo temerius utitur, Dignus & qui nominetur Brixiani prætorii architectura et Cæsaribus Gaspar Mediolanensis, Clarus & ipse mastigophoro illa sua

Venere noster Pyrgoteles. Laudantur et in Thuscia magni quidem profectus nisi admodum iuuenis periisset Bettus Maianus, Michelangelus Bonarotus, etiam pictor, Andraeas Souinius, Franciscus rusticus. AEre quei sculptores claruerint prope innumerabiles, Colossorum autem molibus Ipse inprimis Phidias Atheniensis qui & toreuticen adinuenit, Lysippus Sicyonius, Pryaxis Lysippi discipulus, Chares Lyndius, Romani Sp. Cornelius, & Neronis principatu Zenodorus. In minoribus autem signis Policletus uidelicet Arguus non ut alii existimarunt Sicyonius, Speciebus rerum concipiẽdis quas phantasias uocant, summus, quod etiã Antiphilo pictori assignarunt, Alchamenes Phidiae discipulus, Heglias, Critias, Nestocles, Policleti discipulus Aristides, Cleon Sicyonius, discipulus Antiphanis de stirpe Policleti, Naucides, Leoncius, Cyclon, Pythagoras regnus, Item & Samius, Myron Eleuteriensis, buccula nobilitatus, Butyreus Licius eius discipulus, Euphranor in omni genere laudatissimus, Thelephanes Phocaeus, Praxiteles, nam & aera etiam fecit, Hyphicrates, Cephisiodorus, Demetrius, Dynomenes, Phradmon, Daedalus, Euclides, Calamis, Canacus, Menechius, qui libros de arte sua scripsit, Chereas, Clesilaus, Eutyclides Pyromachus, Policles, Pyrrus, Syllanion, nullo mecum doctore nobilis, Naucerus, Nicerratus, & qui etiam de sua arte scripsit Xenocrates, nam Perillus nullum impietate sua nomen est meritus, Bedas, Phoenix, Stypax Cyprius, & Pentalesius Atheniensis, cuius equidem opus fuisse existimo Aegreticam illam Mineruam, cuius & uultus et manus et pedes ex ebore, Reli

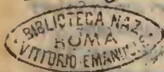
quum ex auro partim in superficiē ducto, partim ex arte Chimia facto. In minimis uero laudatissimi Pyreicus, & miræ subtilitatis artifex Theodorus. Iuuenio & Romæ laudatū Blesamū Nouium Qui miris Statuis urbem decorauit et orbem, sed marmorarium puto potius q̄ Sculptorem., Nostro quidem æuo multi, Sed quei præcipue nominantur, Laurentius Cion, Fores in templo Martis Florentiæ quæ ad septentrionem, quæq; ad orientem spectant, Huius opus, Nam quæ ad austrum, nescio cuius Vgolini. Desiderius qui Neapoli sculpsit fores nouæ arcis, Sculpsit etiā egregie marmora. Pisanus Pictor in se cælando ambiciosissimus. DOnatellus ipse Cionis, ut putatur, discipulus, Aere, Ligno marmore, laudatissimus, Plura huius unius manu extant opera, q̄ semel ab eo ad nos cæterorum omnium.

Andræas Aluerochius Donatelli sed iam senis æmulus, discipulo Christi latus pertentāte nobilitatus, cælatura quoq; eius et pictura magnopere cōmēdatur, Postremo & ipse Aluerochii discipulus Leonardus Vincius, Equo illo quem ei perficere non licuit, in Bois maximo, pictura Symposii, nec minus et Archimedæo ingenio notissimus. Florentini, ea nimirum urbs semper fuit harum artium mater, Sed et Donatelli discipulus Bellanus tuus Leonicæ Inter hos quoq; nomen habebit, q̄q̄ ineptus artifex.

Quin & Bellani uti uolunt discipulus Andræas Crispus familiaris meus, cuius inter Plastas quoq; mencionem fecimus, podagrarum beneficio ex aurifice Sculptor

CELatura uero insignes olim habiti Mentor, Acragas, Boetus, Mys, Antipater, Zopyrus, Scopas, Tauricus Cizicenus, Ariston, & Onychus Mithylenæi, Les

bocles, Prodorus, Pythodichus, Polignotus, Scinus, Physidonius Ephesius, Ledas, Stratites, Teucer Crustarius, Pyrrheas, Stratonicus philosophus, Canacus etiam Calamis, Tauriscus, Echatus, & praecipuam laudem gemmis consecuti, Pyrgoteles, Apollonides, Cronius Dioscorides. & qui Romae caelatura Clodiana omnes euicit M. Canuleius Zosimus libertinae condicionis. PAssim quidem nunc omnes, Sed pauci propter quod animemorentur egregio aliquo opere insignes, nisi duo Aurifices Charodoxus Mediolanensis, & Franciscus Furnius Bononiensis, Nam Seuerum Rhauennatem ideo ad extremum distuli, ut plenius laudarem, qui miror ad me hodie cur non uenerit, Is mihi quidem uidetur Statuariae numeros omneis adimplere Sculptor, Scalptor, Celator, Desector, Plastes, Pictorq; egregius. Nam si me heic nunc rogaretis qualem Sculptorem uelim, talem nēpe ipsum uelim, qualem modo litterae adessent, Seuerū esse nouimus, Erunt quidem & nostro fortassis beneficio multo complures, quei post me Statuariam omnem exornabunt, INterea uero danda sedulo nobis opera ē, quando qua racione Ligna, Lapides, Argillae, Cerae, metalla, nobis simillima esse possint adinuenerimus, Ne quod Socratem dixisse ferunt, eis potius nos similiores esse uideamur, HEC quum a me dicta essent, surreximus omnes, In ambulacionem Leonicus, Regius in quietem, Ego uero ad Calpurnium.

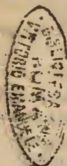

FINIS.

ἐρωτικὴ διαλλήλως·

POMPONII GAVRICI NEA POLITANI ECLOGAE.

ORPHEVS. THA MYRAS.

d

DICITE Pierides uatum certamina musæ,
Dicite magnorum musæ certamina uatum.
Scitis.n.nec uos fallit spaciosa uetustas.
Dicite mortales multum meminisse iuuabit.
Orpheus, & Thamyras sub opaci collibus Hæmi
Constiterant, mites Zephyros, & frigora captant,
Heic ne frustra ullum traheretur in ocia tempus,
Ambobus placuit certatim dicere uersus.
Dulciaq; alterno modulari carmina cantu.
Tum demum faciles per florida prata Napææ,
Tum pariter montis, fluuii, nemorisq; puellæ
Aduenêre omnes, arrectis auribus omnes.
Adfuit Aonidum Phœbus pater, adfuit Euhan.
Silenusq; senex celeri prouectus asello.
Et Satyri, Syluani, & agrestia numina Fauni.
Inter fusi omnes passim, locus ordine nulli.
Graminea sibi quisq; torum componit in herba,
Incipit Orpheus, hinc mox respondere paratus
Subsequitur Thamyras, auidis stant auribus omnes,
Quisquis amat duro firmet sua pectora ferro. Or.
Quisquis amat pulcra compenat imagine uultus,
Quisquis amat dulci præuincat carmine cycnos.
Quisquis amat doctas studeat placuisse per artes,

Nil opus ut duro firmet sua pectora ferro. Th
Nil opus ut pulchra componat imagine uultus,
Nil opus ut dulci præuincat carmine cycnos.
Quisquis amat fuluum studeat placuisse per aurum.
Qui cupit in terris felicem ducere uitam, O
Qui cupit ætherei cognoscere gaudia cœli,
Qui cupit ambrosia pasci, hyblæoq; liquore,
Ille amet ille suo semper succumbat amori.
Qui uolet infelicem in terris ducere uitam, Th.
Qui uolet inferni cognoscere tristia mundi,
Qui uolet elleboro pasci, sæuisq; cicutis,
Ille amet ille suo semper succumbat amori,
Gratus amor meus est, meus ò me nutrit Amyntas. O
Quid mirum? Iliaco poterit certare ministro.
Qui si si nostros unquam mutarit amores,
Non equidem sæuæ dubitabo occumbere morti,
Durus amor meus est, mea me mea Phyllis adurit. T
Quid mirum? Idæas poterit superare puellas.
Quæ que si diros ponet mitissima fastus,
Inter mortales deus immortalis habebor.
Sponte sua facilis mea currit ad oscula Amyntas. O
Admittitq; preces, & amat mea carmina Amyntas.
Sæpe tamen nostro declinans ex amplexu
Effugit, & dulci suspendit gaudia uoto.
At mihi difficilis furtiua dat oscula Phyllis. Th.
Fastiditq; preces, neq; amat mea carmina Phyllis.
Docta tamen nostros bene dissimulare furores
Gaudia præcupido minimum detrectat amanti.
Me meus ignis amat, solus mihi gaudet amari. O.
Me meus ignis amat, sed plus meus ignis amatur.

Ignis ab igne calet, crescens furit æstus utrinq;,
Vnaq; trinacrios imitatur flamma uapores.

Vritur, & nostro clam Phyllis amore crematur. Th.
Vritur, & sæuas enutrit pectore flammas.
Quod si iungantur nostriq; & Phyllidis ignes
Stent simul, ardentes superabit flamma caminos.

Mutuus ardor utrunq;, & mutuus ignis adurit. Or
Me meus urit Amyntas, & amor meus urit Amyntam.
Decedens fleui, decedens fleuit Amyntas,
Nostraq; communi turbauimus oscula fletu.

Me quoq; Phyllis amat, me Phyllidis ardor adurit. T
Mutuus ardor inest, & mutuus ignis utriq;.
Nam multum indoluit me discedente, notaui.
Dulciaq; extremis saciauimus oscula uotis.

Felix, qui gratæ committit semina terræ. Or
Felix, qui requiem sperat, finemq; laborum.
Felix, lanigerum pastor qui pascit ouile.
Felix, qui grato seruus bene seruit amori.

Infelix, sterili qui semina mandat arenæ. Th.
Infelix, nullis qui comparat ocia rebus.
Infelix seruus, domino qui seruit auaro.
Sed magis, atq; magis, qui indigno seruit amori.

Pierides musæ, musæ, que carmina nuper Or
Composui puero, puero gratissima nostro.
Scire diu mecum magnus lasciuit Apollo,
Depulsusq; dolet, cognoui signa doloris.

Naiades Nymphæ, Nymphæ que dona paraui Th.
Nuper ego Veneri? Veneri gratissima nostræ.
Diua Paphi mecum nouit, nullaq; repulsa
Tristis abit, Cypriisq; refert mea furta puellis.

Quoi non grata satis mea carmina? montibus altis O
Montibus, & syluis, & lustris grata ferarum.
Grata uiris, & grata deis, summoq; tonanti.
Sed nihil hoc, nihil est, uni placeant modo Amyntæ.
Quoi non grata satis mea munera? munera uersus T.
Munera mœnalios & uincant munera cantus.
Carmina, miratur, sed amat mea munera Phyllis.
Munera Phyllis amat, sine munere carmina sordent.
Carmina, noctiuagam deducunt carmina lunam. Or
Carmina, falcandas traducunt carmina messes.
Carmina, uipereos effringunt carmina morsus.
Carmina, diuinas demulcent carmina mentes.
Quid nō dona ualent? et q̄d non munera possunt? T.
Carmina muneribus, & cædant carmina donis.
Omnia muneribus, nam cædunt omnia donis
Munera, crudeles deflectunt munera mentes.
Carmine montanas potui deducere quercus, Or
Vndantes potui fluuiorum sistere cursus,
Iratas potui tigres, sæuasq; leænas
Mulcere, & diros penitus deuincere fastus.
Orpheu quid tantum credis dare carmina amores? Th
Vix in amore tibi soli tua carmina prosunt.
Quos tu carminibus pulcher meritaris amores,
Muneribus diues turpis mercabitur Idas.
Dii mihi que nuper nostros miseratus amores Or.
Basia basia formosus libauit Amyntas?
Quâm dulce in tenera fessi requieuimus herba?
Inter Narcyssos, & purpureos hyacinthos.
Dii Dii quâm nostros Phyllis miserata furores? T
Gaudia quâm longo consumpsimus argumento?

Quàm dulce in tenera fessi requieuimus herba?
Inter frondosas lauros, & odoras myrthos.
Hiberni soles senibus, messoribus umbra, O
Vbera grata agnis, & amara salicta capellis.
Arboribus riui, siccæ ros humidus herbæ.
Grata quies fessis, solus mihi gratus Amyntas.
Armentis fures, timidis pastoribus ursi. T.
Vitibus ingratæ falces, & frigora nudis.
Graminibus spinæ, uentosi messibus imbres.
Hyblæis apibus taxi, mihi Phyllidis iræ.
Ante igitur magni moles uastissima mundi Or.
Corruet, & uerso res ordine mutabuntur.
Singulaq; antiquam repetent animantia formam,
Quàm meus hamato labatur pectore Amyntas.
Ante suos igitur perdet natura meatus, Th.
Omniaq; in toto fient contraria mundo,
Et penitus magni soluetur machina cœli,
Quàm mea perculso labatur pectore Phyllis.
Hactenus ardentes sat sit cecinisse furores. Or
En Thamyra, en Thamyra, huc properat formosus
Ah facies, sed q̃d uolt? ibo ibo obuius, at tu i Amyntas.
Forsitan expectat quoq; te tua Phyllis, abito.
Hactenus ardentes sat sit cecinisse furores.

ORPHEVS.

Orpheus Hæmonii correptus amore Lycænis,
Nanq; omnem totis conceperat ossibus ignem,
Vritur, & tandem longi post temporis annum
Infelix egræ quærens solacia menti,
Strymonias ripas, & Tempea uenerat, Heic dum
Quod possit sperare, nihil uidet esse relictum.
Inuisam citharam, neglectáq; plectra resumens.
Supremum uersus, ac tristia carmina cantat,
Carmina læti feros releuantia carmina morsus.
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Me miserum, ò tristi me sidere sidere natum,
Me miserum, me infelicem ter & amplius, ehem
Forma nihil mihi forma, nihil mihi carmina, nil nil,
Dona nihil mihi dona, nihil mihi cuncta, sed eheu
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Me miserum insanam mentem nouus occupat error,
Stantq; tenebrosæ circum mea tempora nubes,
Stant nubes circum, certum est mihi uelle perire,
Ac periisse iuuat, ò sortem amaram amantum.
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Quid loquar? an ne rogem uentos, zephyrosq; fugaces?
Me miserum, quid me miserum? modo claude dolores.
Hemoriare, tuis sunt uocibus omnia surda,
Omnia surda, tuas capiant age fata querelas.
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
O cur sæue puer, cur ò fugis Orphea uatem?
Cur heu cur nostros spernis male gratus amores?
Non sunt mortales quei me genuere parentes.

Calliope mater, pater est mihi magnus Apollo.
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Non mea setosis sunt aspera corpora uillis.
Nec mihi barba riget, quid me fugis improbe? non sum
Si bene me noui, non sum tibi turpis amator.
Nam cur me hoc dono Cyllenius attentasset?
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Pró dolor, & syluis, auditaq; carmina lustris
Quæ lenire etiam hyrcanos potuere leones.
Quæ potuere altis deducere montibus ornos.
Non potuisse tamen puerilia flectere corda?
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
O formose diu mea maxima cura Lyconi.
O nimium dilecte, & me mihi carior ipso,
Non te hec nostra mouent suspiria? nonne dolores?
Non lachrymas, gemitusq; meos puer improbe sentis?
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Non sic non, non sic semper tua forma uirebit.
Non hoc semper eris, furtiua relabitur ætas.
Aspice que Paphium misere rosaria florem
Quàm iaceant neglecta, suo spoliata decore?
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Gratus amor superis, magni quoq; rector olympi.
Iuppiter omnipotens, nil tam sua fulmina, nil tam
Optaret metui, quàm se se mallet amari,
Tu quei amant spernis? quei te coluere relinquis?
Fingite olorinos mea carmina, fingite cantus.
Sed quid in Aeolias transmittimus omnia rupes?
Dirior ille irata tigride, Sæuior hydro.
Surdior Icarii scopulo maris, omnia temnit,
Nil audit, nil nil teq;, aut tua carmina curat.

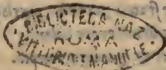
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
At non Phœbeos spreuit Hyacinthus amores.
Non formosus Hylas duro fuit asper amanti.
Idalius nulla puer efferitate notatus,
Dulcia mella alii, tu absynthia amara reportas.
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
Quid facias illis quei tristia fata minantur.
Si quei promittunt animum tibi, lædis amantes?
Quid facias illis quei dulcia munera tollent.
Si tibi quei uitam cupiunt dare, sæuus es hostis?
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
En citharam, en plectrum, nostri cape signa triumphi.
Plectra, lyramq; tibi concedimus, ite camœnæ,
Vicisti, lætere puer, puer improbe gaude
Vicisti, infernas qui carmine uicerat umbras.
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
O ego si nullos nossem malesanus amores,
Aut potius si, si contentus amore fuissem.
Vsq; tuo Calai, matris decus Orithyiæ;
Sed mea sic, sic me miserum mea fata trahebant.
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
Eheu quid restat misero mihi? spiritus eheu
Me fugit, & mecum mecum mea cuncta recedunt,
Heu morior, nullum pietas mouet, hoc erat, hoc hoc
Quodq; feræ, obscœnaq; monebant uoce uolucres.
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
Terra suos fructus omneis neget, undiq; uenti
Aequora diripiant, cunctæ ad fera prælia gentes
Occumbant, omnes fato moriantur eodem.
Et nihil in toto fiat nisi flebile mundo,

Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
Nam quid erat mecum heic grata iacuisse sub umbra?
Argoos Minyas, diuinaq; sacra canentem.
Interdumq; meis complexibus indulgentem,
Ipsam æternorum uitam didicisse deorum?
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
Calliopeia parens, & carmina nostra ualete,
Tuq; uale, ó nimium male semper amate Lyconi.
Tuq; Lyconi uale, nostro saciere cruore.
Exaciere, tuo hec sint dulcia mella palato.
Claudite olorinos mea carmina, claudite cantus.
Finierat uates, Tum demum saxa uideres
Hiscere, tum pariter syluasq;, ferasq; secutas
Aggemere, & mox fletum inter se ingeminare dolorem.
Protinus aerio Parnassi uertice montis
Nam celso è Pindo præceps huc fama uolarat,
Accurrit chorus Aonidum cum matre sororum,
Accurrunt quibus est cœli, terræq;, marisq;
Imperium diui, pars commœrere dolendo
Ereptum uatem, pars & gaudere recepto.
Ergo ubi cœlestum iustis de more peractis,
Ne Cicones possint quidquam offecisse puellæ,
Structa pyra est, sacrum decerat que tangere corpus
Digna foret, sacram demittit ab æthere flammam.
Hausturam flammam dilecti membra nepotis
Iuppiter, At tumulum hoc signarunt Carmine musæ.

ΟΥΤΟΣ ΤΥΜΒΟΣ ΕΧΕΙ ΣΟΦΟΝ ΟΡΦΕΑ
ΘΕΙΟΝ ΑΟΙΔΟΝ
ΤΥΧΑΝ ΚΑΙ ΚΙΘΑΡΗΝ ΟΥΡΑΝΟΣ
ΟΥΡΑΝΙΗΝ.

Sic ille egregius Bacchi, Musure sacerdos
Ad cuius totus plaudebat carmina mundus.
Non unquam potuit praeamari spicula amoris
Effugere, atq; animo tam diram auertere pestem.
Ast illum meritas tanto pro crimine poenas
Expendisse ferunt, nam dum clamoribus acer
Venandi studio montes, syluasq; fatigat.
Dente ferocis apri dissectus ab inguine uentrem
Praeda fuit, sic Dii superi uoluere, ferarum,
Quas omneis uno gestabat pectore clausas,
Vrsorumq;, canumq;, impornorumq; luporum.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE ROMA